

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

KATEDRA PRIMÁRNÍ PEDAGOGIKY

MATEŘSKÁ ŠKOLA JAKO VEŘEJNÁ SLUŽBA

NURSERY SCHOOL AS PUBLIC SERVICE

Vedoucí práce: PaedDr. Jana Havlová

Autor diplomové práce: Taťána Hampejsová

Studijní obor: Pedagogika předškolního věku

Forma studia: kombinovaná

Diplomová práce dokončena v dubnu 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením PaedDr. Jany Havlové. V práci jsem použila informační zdroje uvedené v seznamu.

Praha 9. dubna 2010

Barbora Hájíková
.....

Touto cestou chci poděkovat PaedDr. Janě Havlové, za cenné podněty a rady, které mi pomohly při tvorbě této diplomové práce a především za její vstřícné vedení. Dále bych chtěla poděkovat svoji rodině za pomoc a podporu po celou dobu mého studia.

Anotace

Předmětem diplomové práce „Mateřská škola jako veřejná služba“ je zjištění a mapování jak je odborníky, předškolními pedagogy a rodiči dětí navštěvujících mateřskou školu chápána věta uvedená v rámcově vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání: *„poskytování předškolního vzdělávání podle školského zákona je veřejnou službou.“* Teoretická část se zabývá objasněním pojmu služba, veřejná služba, vzdělávání jako veřejná služba, historickým a současným pohledem na mateřskou školu, jako na instituci zprostředkující vzdělávání. Ve výzkumné části je práce zaměřena na analýzu a komparaci pohledů na zkoumanou formulaci u jednotlivých skupin respondentů.

Klíčová slova

Služba, veřejná služba, vzdělávání, předškolní vzdělávání, mateřská škola

Annotation

The topic of graduation work „Nursery school as public service“ is to find out and map how the sentence from the framework educational programme *„provision of pre-school education according to the school educational act is a public service“* was accepted by experts, pre-school pedagogues/teachers and also by parents whose children attend a nursery school. The theoretical part deals with explanation of terms such as service, public service, education as a public service. It also focuses on historical and current view on nursery school as a facility providing education. In the research part the final work concentrates on analysis and comparison of views on explored formulation at particular groups of respondents.

Keywords

Service, public service, education, pre-school education, nursery school

Obsah

Obsah	5
Úvod	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1. Služby	10
1.2 Veřejné služby	11
1.3. Vzdělávání jako veřejná služba	14
1.4 Předškolní vzdělávání	19
2. Mateřská škola	21
2.1 Vývoj vztahu předškolního vzdělávání a státu do 2 poloviny 19. století	21
2.2 Vývoj mateřských škol od 2. poloviny 19. století	27
2.3. Vývoj mateřské školy po vzniku samostatného Československého státu	29
2.4. Mateřská škola v letech 1945 – 1990	31
2.5. Vývoj mateřské školy po roce 1990	34
3. Současná mateřská škola	35
3.1. Legislativní a právní postavení MŠ	37
3.2. Zřizování mateřských škol	39
3.3. Financování mateřských škol	42
3.4. Česká školní inspekce	44
3.5. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání	46
3.6. Role rodičů ve vztahu k vzdělávacím institucím	50
3.7. Shrnutí	52
PRAKTICKÁ ČÁST	55
4. Cíl výzkumu	56
4.1. Hypotézy výzkumného šetření	57
4.2. Výzkumné metody	57
4.3. Dotazníky	58
4.4. Výzkumný vzorek a organizace	59
4.5. Návrh dotazníků	60
4.6. Analýza výsledků	62
4.6.1 Analýza výsledků odborníků	62
4.6.2 Analýza výsledků rodičů	68
4.6.3 Analýza výsledků pedagogů	72

4.7 Komparace výsledků.....	76
4.7.1 Komparace výsledků pedagogů a rodičů.....	76
4.7.2 Komparace výsledků odborníků a pedagogů.....	77
4.8 Závěry výsledků výzkumného šetření	78
4.12 Diskuse.....	80
Závěr.....	84
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	87
PŘÍLOHY	91

Úvod

Současná mateřská škola má své nezastupitelné místo ve výchovně vzdělávací soustavě, která je tvořena školami a školskými zařízeními. Není již tedy předškolním zařízením, ale jejím zařazením do školské soustavy je tak zdůrazněna její významná role při přípravě na vzdělávání v základní škole. Zajišťuje kvalitu předškolního vzdělávání a vytváří základy klíčových kompetencí dosahovaných v etapě předškolního vzdělávání. Posílení autonomie škol a školských zařízení se snahou sjednotit dosavadní roztržštěnou právní úpravu v oblasti regionálního školství je hlavním záměrem zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Tento zákon upravuje vzdělávání ve všech školách a školských zařízeních. Stanoví podmínky, za nichž se vzdělávání a výchova uskutečňují, vymezuje práva a povinnosti fyzických i právnických osob při vzdělávání a stanoví působnost orgánů vykonávajících státní správu a samosprávu ve školství.

V tomto zákoně se setkáváme s formulací: „Vzdělávání podle tohoto zákona je veřejnou službou.“ Při dalším podrobnějším prostudování školského zákona však nenajdeme jakoukoliv bližší specifikaci či vysvětlení tohoto pojmu. S podobnou formulací se také setkáváme v Rámcově vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání: „Poskytování předškolního vzdělávání je podle školského zákona veřejnou službou.“

Nabízí se otázka, jak veřejnost – pedagogická i rodičovská - chápe tuto formulaci v souvislosti s institucí mateřské školy, zda například pedagogičtí pracovníci při tvorbě svých školních vzdělávacích programů si obsah formulace uvědomovali.

Ve své diplomové práci bych ráda přispěla k objasnění tohoto pojmu a zejména ke zjištění, jak je chápán veřejností.

Teoretická část je zaměřena na objasnění termínu s problematikou související, což je pojem služba, veřejná služba, vzdělávání jako veřejná služba a předškolní vzdělávání.

Dalším bodem teoretické části je nahlédnutí do historického vývoje předškolního vzdělávání. V závěru této části je přiblíženo postavení současné mateřské školy v souvislosti s pojmem veřejná služba.

Praktická část je směřována k zjištění, jak je vnímána věta uvedená ve školském zákoně: „poskytování vzdělávání podle tohoto zákona je veřejnou službou“ u různých

skupin respondentů - odborníků, předškolních pedagogů a rodičů dětí navštěvujících mateřskou školu. Další část výzkumu je zaměřena na porovnávání a zkoumání shody či odlišnosti pohledu dotazovaných skupin na tyto otázky.

Diplomová práce je tedy zaměřena pouze na objasnění termínů služba, veřejná služba, vzdělávání jako veřejná služba a na to, jak jsou chápány, přijímány a vysvětlovány pedagogickou i rodičovskou veřejností.

Cílem této diplomové práce tedy je:

Jak je odborníky, pedagogickými pracovníky a rodičovskou veřejností chápána věta: „poskytování vzdělávání podle tohoto zákona je veřejnou službou.“ uvedená v Rámcově vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Služby

Služby se stávají nedílnou součástí našeho života ve společnosti. Uspokojují naše předem stanovené či dohodnuté požadavky nebo potřeby. Prostřednictvím nich uspokojujeme potřeby jiných. Setkáváme se s nimi v různých podobách i nabídkách.

„Služba je hospodářská činnost uspokojující určitou potřebu. Jejím výsledkem je užitečný efekt, ne hmotný statek (výrobek). Služby se obvykle rozlišují podle toho, zda uspokojují potřeby kolektivní nebo individuální. Služby uspokojující kolektivní potřeby jsou hrazeny z veřejných zdrojů (stát, obce), zatímco služby uspokojující individuální potřeby jsou hrazeny ze zdrojů soukromých.“

(Wikipedie <http://cs.wikipedia.org/wiki/Slu%C5%BEba>)

Produkce služby tedy může, ale nemusí být spojena s hmotným produktem. Mezi další charakteristické vlastnosti služeb patří neoddělitelnost, heterogenita a zničitelnost. Neoddělitelnost se snaží zdůraznit, že je služba produkována v přítomnosti zákazníka – zákazník se stává spoluproducentem služby. Heterogenita poukazuje na to, že kvalita poskytovaných služeb se může při každém poskytování lišit. Je totiž výrazně ovlivněna samotnou osobou poskytovatele. Zničitelnost služeb pak připomíná, že kvůli nehmotnosti nelze služby skladovat, uchovávat nebo vracet.

Tak jak se vyvíjí náš způsob života i celé společnosti, mění se i potřeby lidí. Mění se přímo úměrně se změnami a růstem životního stylu. Se změnami ve společnosti dochází také k vývoji poskytování služeb a jejich rozlišení (Benčo,2005,s.20):

- **Materiální služby** – které jsou nepřesně označovány jako výrobní služby, nebo služby materiální povahy
- **Nemateriální služby** – služby nemateriální povahy, služby nevztahující se k výrobě

Existují však i jiná kritéria, na základě kterých můžeme služby dělit. A to dělení služeb z hlediska poskytovaných zdrojů a nebo z hlediska toho, kým jsou služby poskytovány. Podle těchto kritérií můžeme dělit služby na:

- **Soukromé služby** – poskytované na základě tržních principů a v rámci soukromého sektoru
- **Veřejné služby** – poskytované v rámci veřejného sektoru veřejnou správou na netržní bázi

1.2 Veřejné služby

Veřejné služby mají velmi důležité postavení ve veřejném sektoru. Veřejný sektor je jednou z nejdůležitějších součástí ekonomiky a národního hospodářství v každé společnosti. Veřejný sektor je oblast, která významně ovlivňuje celkové životní podmínky lidí a celkový ekonomický rozvoj společnosti. Všichni tedy jsme, ať již chceme nebo nechceme, jeho součástí.

Pro vymezení veřejného sektoru je rozhodující skutečnost, že je financován z veřejných financí, z čehož pak vyplývají další významné vlastnosti veřejného sektoru.

„Veřejný sektor je ta část národního hospodářství, ve které se ve veřejném zájmu realizují veřejné služby, je financována převážně z veřejných rozpočtů, je řízena a spravována veřejnou správou, rozhoduje se v ní převážně s využitím veřejné volby a podléhá veřejné kontrole. Tenduje k neefektivnosti.“ (Rektořík, 2002, s.18)

To, co veřejný sektor zabezpečuje, jsou především veřejné služby, které jsou poskytovány přes subjekty veřejného sektoru.

Jak už z názvu vyplývá, veřejné služby úzce souvisí s pojmem veřejnost a zpravidla jsou poskytovány ve veřejném zájmu. Jejich uživatelem je veřejnost jako sociální subjekt. Veřejné služby produkují a zabezpečují orgány veřejné správy. Jsou to služby vytvořené, organizované nebo regulované orgánem veřejné správy k zajištění, aby byla služba poskytována způsobem, který lze považovat za nezbytný pro uspokojení společenských potřeb. Veřejnou službou jsou v širším slova smyslu i správní činnosti, ať jsou, či nejsou upraveny zákonem.

„Veřejnými službami jsou služby poskytované ve veřejném zájmu. Jsou vytvořeny, organizovány nebo usměrňovány státem, krajem nebo obcí k zajišťování potřeb veřejnosti.“ (Půček, 2005, s.23)

V českém právním řádu je veřejná služba chápána jednak ve významu postavení (činnosti) tzv. „veřejných zaměstnanců“, kterými jsou zaměstnanci vykonávající pracovní (či obdobný) poměr ke státu nebo jinému „veřejnoprávnímu zaměstnavateli“.

Za veřejné lze považovat ty zaměstnance, kteří mají zaměstnanecký (či obdobný) poměr ke státu nebo jinému veřejnoprávnímu zaměstnavateli. Takový zaměstnanecký poměr vykazuje určitou trvalost, spočívající v odborném zajišťování veřejných úkolů.

Za další znak lze považovat placení zaměstnanců z veřejných prostředků.
(<http://spravni.juristic.cz/514416>)

Veřejné služby v ČR byly rozděleny do těchto tří skupin:

- správní činnosti,
- finanční podpory,
- věcné veřejné služby.

Správní činnosti – jedná se o služby, které plní územní samosprávních celek, buď v přenesené, nebo samostatné působnosti. To znamená, že tyto činnosti může vykonávat obec i kraj. Například v rámci správní činnosti obce se jedná o služby, které plní obec ve svém vlastním zájmu, ale také které plní pro své občany v jejich zájmu.

Finanční podpory – představují podobu služeb, které jsou poskytovány na mezinárodní úrovni, tou je Evropská unie nebo na úrovni veřejné správy. Finanční podpory mají podobu dotací, které mají pomoci obcím a krajům při zajišťování dostupnosti a kvality poskytovaných služeb. Při poskytování těchto dotací je důležitá efektivnost a hlavně transparentnost celého procesu poskytování.

Věcné služby jsou dále děleny na: sociální služby, zdravotnictví, školství, kulturu, dopravu, obranu, vnitřní věci, spoje, životní prostředí, služby technické infrastruktury, informační služby (Usnesení vlády ČR č. 848 ze dne 3. září 2003).

(http://www.mvcr.cz/odbor/moderniz/koncepce/v_sluzby/navrh_va.pdf)

Základ veřejné služby je dán v čl. 79 odst. 2 Ústavy, podle kterého „*právní poměry státních zaměstnanců v ministerstvech a jiných správních úřadech upravuje zákon*“, jedná se např. o zákon o službě státních zaměstnanců a ostatních zaměstnanců ve správních úřadech (služební zákon), zákon o soudech a soudcích, zákon o policii apod.

Tímto institucionálním vymezením a personální působností je určen předmět právní úpravy služebního zákon. To znamená, že se vztahuje výlučně na ministerstva, ústřední orgány státní správy a jiné správní úřady a na státní zaměstnance a na zaměstnance, kteří v nich vykonávají státní správu jako službu pro veřejnost.

V souvislosti s reformou veřejné správy a veřejných financí došlo v ČR k významnému posunu v dělbě kompetencí a odpovědnosti za zajišťování dostupnosti a kvality veřejných služeb. Stát (ústřední státní správa) zajišťuje systémové podmínky pro poskytování veřejných služeb (legislativu, metodiku, finanční zdroje, monitoring, kontrolu) a územní samospráva (obce, kraje) odpovídá za vlastní poskytování veřejných služeb dle nastavených parametrů s optimálním využitím místních podmínek včetně jejich konkrétního financování.

(<http://www.pppcentrum.cz/index.php?cmd=page&lang=cs&id=1190>)

Každá organizace poskytující služby ve veřejném zájmu by měla splňovat následující principy (Halásek, 2004):

- rovný přístup ke službám založený na zákazu jakékoliv diskriminace,
- kontinuitu a pravidelné poskytování služeb,
- univerzálnost poskytovaných služeb,
- garanci kvality služeb.

Dodržení principů zajistí systém poskytování veřejných služeb, při němž je kladen důraz na kvalitu poskytovaných služeb, je více dbáno na individuální potřeby jednotlivých uživatelů, je zajištěna transparentnost celého systému a efektivita vynaložených finančních prostředků.

Mezi veřejné služby, které stát na základě veřejné volby pro své občany zajišťuje, resp. garantuje nebo i poskytuje, je zařazeno vzdělávání reprezentované především školskou soustavou.

Veřejné služby mohou poskytovat ale i soukromé subjekty, avšak za stejných podmínek jako subjekty zřizované, řízené a financované státem nebo orgány samospráv a jsou vázány i směrnicemi a rozhodnutími příslušných ministerstev, vydávaných na základě zákonů tyto služby upravujících. Postavení, práva a povinnosti těch, kteří v těchto soukromých subjektech pracují, pak jsou upraveny zákoníkem práce.

Školství jako veřejnou službu nelze srovnávat s běžnými službami, především materiálními – opravy, kadeřnictví, obchodní služby apod. Vztah mezi poskytovatelem a konzumentem je tady dán obecně obchodním zákoníkem případně zákoníkem občanským.

O využívání převážné části služeb rozhoduje občan sám, zda je využije či nikoliv, zcela nebo zčásti, pokud mu zákon nebo rozhodnutí soudu nenařizuje opak. A je specifikou školství jako veřejné služby, že v určité míře, zákonem stanovené, je její čerpání pro občany povinné (jde o institut povinné školní docházky) a nečerpání může být přestupkem, v určitých případech i trestným činem, postižitelným podle příslušných zákonů.

1.3. Vzdělávání jako veřejná služba

Součástí vzdělávací politiky každého státu je problematika vzdělanosti, její projevy na jednotlivých stupních vzdělávacího systému včetně oblasti vědy a výzkumu. Míra podpory vychází z historického, kulturního a sociálního vývoje dané země. Každý stát věnuje pozornost stavu svého vzdělávacího systému, neboť jeho úroveň má následný vliv na hospodářský, kulturní a sociální rozvoj země.

Stát a jeho centrální instituce (vláda, parlament, ministerstvo) jsou klíčovou úrovní vzdělávací politiky, jejichž úkolem je především jasné stanovení priorit, vzdělávací koncepce, institucionální uspořádání vzdělávací soustavy, způsob financování a vytvoření fungujícího legislativního rámce. Centrálním exekutivním orgánem je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *„S rostoucím důrazem na princip subsidiarity a decentralizace dnes celosvětově existují stále větší tendence převádět více odpovědnosti na samosprávné součásti národních států, tj. regiony a menší samosprávné jednotky. V případě ČR se jedná o kraje a obce.“* (Adámková, 2008, s. 21)

Kvalita vzdělávacího procesu závisí i na dostatku finančních prostředků, které do této oblasti směřují. Vzdělání je považováno za jeden z hlavních faktorů úspěšnosti jedince i celé společnosti.

„Vzdělání má formu veřejného statku a povinností státu, je neustále ovlivňovat jeho kvalitu a dostupnost pro všechny občany“ (Benčo, 2005,s. 102)

Právo na vzdělání je zaručeno Ústavou ČR, Listinou základních práv a svobod, právním pořádkem státu i závazky vyplývajícími z mezinárodních úmluv, které ČR schválila.

V případě České republiky vztah občana a státu v oblasti vzdělávání upravuje především článek 33 Listiny základních práv a svobod, který zní (Adámková,2008,s.23)

- 1. Každý má právo na vzdělání. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon.*
- 2. Občané mají právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách, podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách.*
- 3. Zřizovat jiné školy než státní a vyučovat na nich lze jen za podmínek stanovených zákonem; na takových školách se může vzdělání poskytovat za úplatu.*
- 4. Zákon stanoví, za jakých podmínek mají občané při studiu právo na pomoc státu.*

Právo na vzdělání Listina přiznává každému, tedy každé fyzické osobě bez ohledu na to, je-li státním příslušníkem České republiky či cizincem. Znamená povinnost státu vzdělání poskytnout přímo, nebo zajistit (organizačně i jinak), aby odpovídající vzdělání poskytovaly jiné, než státní instituce.

Legislativně je tedy do značné míry zajištěno a upraveno Školským zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním a odborném a jiném vzdělávání. *„Tento zákon upravuje předškolní, základní, střední, vyšší odborné vzdělávání ve školách a školských zařízeních. Stanoví podmínky, za nichž se vzdělávání a výchova uskutečňuje, vymezuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob při vzdělávání a stanoví působnost orgánů vykonávající státní správu a samosprávu ve školství“ (Školský zákon,2008,s.13).*

Zákon pracuje s pojmy vzdělávání a vzdělání. „Vzděláváním“ se rozumí proces a „vzdělání“ výsledek, tj. úspěšné ukončení procesu vzdělávání. Tímto vymezením se zákon odlišuje od terminologie použité v čl. 33 Listiny základních práv a svobod. Zde je uvedeno (viz výše) „Každý má právo na vzdělání“, tedy na výsledek procesu

vzdělávání. To však nelze z různých důvodů každému zaručit (z důvodu studijního neúspěchu, nedostatečných předpokladů pro dané studium, ztráty zdravotní způsobilosti aj.) Pro potřeby tohoto zákona je tedy pojem „vzdělávání“ ve smyslu procesu i „vzdělání“ ve smyslu výsledku (tzn. úspěšného ukončení tohoto procesu ukončeného dosažením stupně vzdělání).

Zásady a cíle vzdělávání jsou pak rovněž vymezeny v §2 školského zákona. Dle zákonné úpravy je vzdělávání založeno zejména na zásadách: (Školský zákon,2008,s.13)

- *rovného přístupu každého státního občana ČR nebo jiného členského státu EU ke vzdělávání bez jakékoli diskriminace*
- *zohledňování vzdělávacích potřeb jedince*
- *bezplatného základního a středního vzdělávání státních občanů ČR nebo jiného členského státu EU ve školách, které zřizuje stát, kraj, obec nebo svazek obcí*
- *svobodného šíření poznatků, které vyplývají z výsledků soudobého stavu a možnosti vzdělávat se po dobu celého života při vědomí spoluodpovědnosti za své vzdělání.*

Obecnými cíli, tak jak jsou uvedeny v §2 odst.2 školského zákona jsou pak zejména

- rozvoj osobnosti člověka
- získání všeobecného vzdělání nebo všeobecného a odborného vzdělání
- pochopení a uplatňování zásad demokracie a právního státu, základních lidských práv a svobod spolu s odpovědností a smyslem pro sociální soudržnost
- utváření vědomí národní a státní příslušnosti a respektu k etnické, národnostní, kulturní, jazykové a náboženské identitě každého

V části 1. - Obecná ustanovení, § 2 - Zásady a cíle vzdělávání. Odstavec (3)-je výslovně deklarováno, že „*Vzdělání poskytované podle tohoto zákona je veřejnou službou*“. (Zákon 561/2004,s.14)

Vzdělávání se v České republice realizuje prostřednictvím výchovně vzdělávacích soustav, jejichž součástí jsou školy, předškolní a školská zařízení, která jsou zařazena do tzv. sítě škol, vedené příslušným orgánem (MŠMT).

Mezinárodní standardní klasifikace vzdělání ISCED (UNESCO, 1997), která rozlišuje tyto vzdělávací stupně (Kalous, Veselý, 2006, s. 34) :

ISCED 0	preprimární	mateřské školy
ISCED 1	primární	první stupeň ZŠ
ISCED 2	nižší sekundární	druhý stupeň ZŠ
ISCED 3	vyšší sekundární	čtyřleté gymnázium střední odborná škola střední odborné učiliště
ISCED 4	postsekundární nezahrnuté do terciárního	nástavbové studium pomaturitní studium na jazykové škole
ISCED 5	terciární – první stupeň nesměruje k vědecké kvalifikaci	bakalářské studium magisterské studium vyšší odborné školy
ISCED 6	terciární – druhý stupeň směřuje k vědecké kvalifikaci	doktorská příprava udělen titul Ph.D.

Systém vzdělání v České republice vychází ze školského zákona a vymezuje proces postupného získávání vzdělávání a kvalifikace v jednotlivých stupních školní soustavy. Podle tohoto zákona se uskutečňuje vzdělávání v souladu s ustanoveními, která vymezují systém vzdělávacích programů.

V Národním programu vzdělávání, který je základním kurikulárním dokumentem jsou rozpracovány cíle vzdělávání stanovené tímto zákonem, jsou zde také stanoveny nezbytné prostředky k jejich dosažení a obsahy vzdělávání pro jednotlivé oblasti vzdělávání.

Rámcově vzdělávací programy, které obsahují státem povinný obsah a rámec vzdělávání jsou vydávány ministerstvem školství a to pro každý obor vzdělávání – předškolní, základní a střední. *„Rámcově vzdělávací budou závazné pro tvorbu a obsah školních vzdělávacích programů, podle nichž se uskutečňuje vzdělávání v konkrétní*

škole nebo školském zařízení, a v nichž se škola nebo školské zařízení může profilovat.
(Zákon 561/2004,s.17)

Rámcový vzdělávací program vymezuje zejména konkrétní cíle, formy, délku a povinný obsah vzdělávání a to jak všeobecného tak odborného, podle zaměření v daném oboru vzdělávání. *„Rámcový vzdělávací program je závazným dokumentem pro vypracování školního vzdělávacího programu v příslušném oboru vzdělávání a bude plnit úlohu standardizovaného nástroje pro zaručení kompatibility obsahového jádra vzdělání pro absolventy odpovídajících školních vzdělávacích programů škol všech zřizovatelů“*
(Zákon 561/2004,s.19)

Předškolní vzdělávání, významně podporováno státem, se stává v současné době nezbytnou součástí výchovně vzdělávací soustavy. *„Zákonem o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školským zákonem) se předškolní vzdělávání stává legitimní součástí systému vzdělávání. Představuje počáteční stupeň veřejného vzdělávání organizovaného a řízeného požadavky a pokyny MŠMT“.*(RVP PV,2004,s.5).

Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV) vymezuje zejména hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku. V části RVP PV nazvané *“Předškolní vzdělávání v systému vzdělávání a jeho organizace“* je stanoveno, že *„koncepce předškolního vzdělávání je založena na týchž zásadách, jako ostatní obory a úrovně vzdělávání a řídí se s nimi společnými cíli: orientuje se k tomu, aby si dítě od útlého věku osvojovalo základy klíčových kompetencí a získávalo tak předpoklady pro své celoživotní vzdělávání, umožňující mu se snáze a spolehlivěji uplatnit ve společnosti znalostí.“* (RVP PV,2004,s.5)

A dále pak, že *„Poskytování předškolního vzdělávání je podle školského zákona veřejnou službou.“* (RVP PV,2004,s.5)

1.4 Předškolní vzdělávání

Předškolní vzdělávání, které sice není zákonem povinné, představuje prvopočátek celoživotního vzdělávání. Je ve vzdělávacím systému České republiky zajišťováno především mateřskými školami.

Předškolní vzdělávání je určeno zpravidla dětem od tří do šesti let, případně do doby jejich vstupu do základní školy.

V rámci mezinárodní klasifikace ISCED 97 se řadí do vzdělávací úrovně 0 (viz výše), kam v rámci České republiky řadíme i přípravné třídy pro děti se sociálním znevýhodněním, které jsou určené pro šestileté děti s odkladem povinné školní docházky a otvírané při základních školách.

Zákonem jsou stanoveny obecné cíle předškolního vzdělávání. „Předškolní vzdělávání podporuje rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku, podílí se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném vývoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Předškolní vzdělávání vytváří základní předpoklady pro pokračování vzdělávání. Předškolní vzdělávání napomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.“ (Zákon 561/2004,s.56)

Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV) určuje vzdělávací cíle pro předškolní vzdělávání. Je základním všeobecně platným pedagogickým dokumentem, který stanovuje koncepci předškolního vzdělávání a určuje směr jeho rozvoje v rámci celoživotního vzdělávání.

„RVP PV vymezuje hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku. Tato pravidla se vztahují na pedagogické činnosti probíhající ve vzdělávacích institucích zařazených do sítě škol a školských zařízení. Jsou závazná pro předškolní vzdělávání v mateřských školách, v mateřských školách s programem upraveným podle speciálních potřeb dětí a v přípravných třídách základních škol“ (RVP PV, 2004, s. 4).

RVP PV formuluje vzdělávací cíle tak, aby odpovídaly specifické vzdělávání dětí předškolního věku a také vyhovovaly požadavkům obecné didaktiky.

Jedním z úkolů předškolního vzdělávání je vytváření předpokladů pro pokračování ve vzdělávání. Úkolem předškolního vzdělávání však není vyrovnat výkony dětí, ale vyrovnat jejich vzdělávací šance. *„Předškolní vzdělávání maximálně podporuje individuální rozvojové možnosti dětí a umožňuje tak každému dítěti dospět k optimální úrovni osobního rozvoje a učení, která je pro něj optimálně dosažitelná“* (RVP PV, 2004, s. 7)

Záměrem předškolního vzdělávání je rozvíjet každé dítě po stránce psychické, fyzické i sociální a utvářet je tak, aby na konci svého předškolního období *„bylo jedinečnou a relativně samostatnou osobností schopnou (kompetentní, způsobilou) zvládat, pokud možno aktivně a s osobním uspokojením, takové nároky života, které jsou na ně běžně kladeny (zejména v prostředí jemu blízkém, tj. v prostředí rodiny a školy), a zároveň i ty, které ho v budoucnu nevyhnutelně očekávají“* (RVP PV, 2004, s. 11)

RVP PV akceptuje přirozená vývojová specifika dětí předškolního věku a důsledně je promítá do obsahu, metod a forem jejich vzdělávání. Umožňuje rozvoj a vzdělávání každého dítěte podle jeho individuálních možností a potřeb. Zaměřuje se na vytváření základů klíčových kompetencí dosažitelných v průběhu předškolního vzdělávání. Definuje kvalitu preprimárního vzdělávání a také zajišťuje srovnatelnou pedagogickou účinnost vzdělávacích programů jednotlivých mateřských škol. Vytváří prostor pro rozvoj různých koncepcí a programů i pro individuální profilaci jednotlivých mateřských škol a umožňuje jim využívat různé formy i metody vzdělávání a přizpůsobovat vzdělávání konkrétním regionálním i místním podmínkám, možnostem a potřebám. Poskytuje rámcová kritéria, která jsou využitelná pro vnitřní i vnější evaluaci poskytovaného vzdělávání v mateřské škole (RVP PV, 2004).

RVP PV pracuje se čtyřmi cílovými kategoriemi: stanovuje cíle v podobě záměrů a cíle v podobě výstupů, a to nejprve v úrovni obecné a následně pak v úrovni oblastní. Konkrétně se jedná o tyto kategorie:

- *rámcové cíle* – vyjadřující univerzální záměry předškolního vzdělávání
- *klíčové kompetence* - představují výstupy, resp. obecnější způsobilosti, dosažitelné v předškolním vzdělávání
- *dílčí cíle* - vyjadřují konkrétní záměry příslušející té které vzdělávací oblasti

- *dílčí výstupy* – dílčí poznatky, dovednosti, postoje a hodnoty, které dílčím cílům odpovídají

Tyto cílové kategorie jsou těsně provázané a vzájemně spolu korespondují. (RVP PV,2004,s.7)

RVP PV je dokumentem směrodatným nejen pro pedagogy, ale také pro zřizovatele předškolních vzdělávacích institucí. Je základním východiskem pro vypracování školních vzdělávacích programů v mateřských školách a v mateřských školách se speciálním vzdělávacím programem či v přípravných třídách základních škol.

2. Mateřská škola

Mateřská škola je předškolní zařízení, které navazuje na rodinnou výchovu a společně s ní zajišťuje všestrannou péči dětem zpravidla ve věku od 3 do 6 let,

Je institucí, kterou většinou garantuje stát a která slouží k uskutečňování předškolního vzdělávání dětí. Základním úkolem mateřských škol je všestranný rozvoj dítěte. Rozvoj jeho psychických, sociálních a fyzických kompetencí v maximální možné míře, které je dítě schopno dosáhnout.

Děti se zdravotním postižením navštěvují mateřské školy „speciální“, které jsou určeny přímo pro děti s určitým postižením, nebo jsou integrovány do tříd a skupin v rámci běžných mateřských škol.

2.1 Vývoj vztahu předškolního vzdělávání a státu do 2 poloviny

19. století

Výchovou, vzděláváním dětí a jejich přípravě pro život v daných společenských ekonomických a sociálních podmínkách se lidské společnosti věnovaly již odpradávná.

V prvotní společnosti byla výchova dětí součástí celého společenství. Byla úzce spojena s prací a společenským životem skupiny.

Jejím prostřednictvím byla předávána sociální zkušenost, nezbytná pro přežití. Hlavní výchovnou metodou byl dobrý příklad dospělých a účast dětí na jejich životě. Cíl výchovy tak vyplýval ze smyslu života této společnosti.

V otrokářské společnosti patří k nejvýznamnějším tradice řecká a římská. U Řeků se vyvinuly dva typy výchovy: spartská a aténská.

Spartská výchova organizovaná a řízená státem se zaměřovala na přípravu mravně vyspělých vojáků. Dbalo se zvláště na tělesnou zdatnost. Děti nenáležely rodičům, ale společnosti.

Aténská výchova byla věcí rodiny i společnosti. Byla tedy v rukou soukromých a stát určoval jen rámcově hlavní povinnosti rodičovské péče o děti. Jejím cílem bylo dosažení harmonického rozvoje těla a ducha člověka, směřujícího k ideálům *kalokagathie* – jednoty krásy a dobra.

Počátky teorie předškolní výchovy lze vysledovat již u některých významných antických filozofů, kteří ovlivnili další vývoj pedagogického myšlení. V Řecku Platón a Aristoteles, v Římě Cicero a Quintilianus.

Platón navázal na Sokrata a jeho učení. Výchova v jeho ideálním aristokratickém státě směřuje k tomu, aby se dítě stalo dobrým občanem vládnoucím i ovládaným spravedlností. „*Výchova v rodině má však být doplněna od tří let výchovou veřejnou, společnými hrami, k nimž se všechny děti z určitého okruhu scházejí na určených místech u svatyní, kde vybrané ženy dohlíží na jejich chování a kázeň.*“ (Bělinová, Mišurcová, 1980, s. 9)

Aristoteles byl žákem a pokračovatelem Platónových myšlenek. Zkoumal podstatu přirozenosti dítěte. Výchově v prvních letech života přikládá velký význam, neboť v ní spatřuje základ pro další rozvoj člověka. Cíl výchovy vidí také v dosažení ctnosti, jíž se slouží obci a svobodným občanům

Quintilian byl první učitel řečnictví placený státem. Svůj zájem soustředil především na veřejnou výchovu ve škole, věnuje však pozornost také výchově rodinné. Kladl důraz na nezbytnost výchovy již od prvních dnů života, kdy se dítě učí zejména dobrým příkladem.

Ve středověké feudální společnosti se výchova dostala pod rozhodující vliv křesťanství. „*Veškerá vzdělanost byla řízena a kontrolována církevními organizacemi, které*

povolovaly školy, vymezovaly obsah i metody vzdělávání a vykonávaly dohled i kontrolu.“ (Rýdl in Kalous, Veselý, 2006, s. 8)

Do výchovy nejmenších vneslo křesťanství nový obsah i cíl. Na rozdíl od antického ideálu fyzické i duševní harmonie vyzvedlo nadřazenost duše nad fyzickou stránkou. Výchova se stala povinností věřících. Hlavní funkcí rodiny bylo udržování života, sociálně-politickou a náboženskou, dále především ekonomickou. Dětství nebylo pokládáno za významné období, nebyla tedy pocítována nutnost promýšlet specifické otázky výchovy. Cíl středověké výchovy a vzdělání byl výrazně církevně náboženský s cílem mimo tento svět, s tendencí vést k pokoře a naprosté poslušnosti.

V období přechodu od feudalismu ke kapitalismu, se kladl důraz na lidskou přirozenost a přesvědčení o důstojnosti člověka a síle jeho rozumu. Znovuocnění funkce lidského rozumu vedlo k návratu k antickým kulturním zdrojům a k úsilí osvobodit lidské myšlení středověkého scholasticismu. Byla překonána středověká sevřenost dítěte a vrátila se k přirozenému chápání předškolního dítěte a jeho potřeb. Pod vlivem nových společenských poměrů a vznikajících pedagogických idejí se na území našeho státu se objevily dva pokusy o společenskou předškolní výchovu. „Na jižní Moravě kolem roku 1578, kdy jde o společenskou výchovu dětí ranného věku z rodin příslušníků sekty novokřtěnců, a druhý v Přerově, kde byla kolem roku 1566 v bratrské škole vytvořena skupina mladších dětí, aby se rodiče během práce nezdržovali péčí o ně.“ (Bělinová, 1980, s. 12)

Nejvýznamnějším představitelem tohoto období ve výchově byl český filozof, politik, zakladatel pedagogické vědy Jan Amos Komenský.

Jan Amos Komenský se pokoušel odhalit zákonitosti výchovy a vzdělání člověka. Myšlenky o předškolní výchově rozvinul v rámci své celkové filozoficko – pedagogické koncepce. Jeho pedagogická soustava je založena na myšlence stálé vzdělanosti každého člověka a je zaměřena k nápravě lidské společnosti. Předškolní výchova představuje jak východisko pro jeho sociálně reformní snahy, tak základ, na něj navazuje další celoživotní vzdělávání. „Člověk potřebuje prozíravé výchovy ihned od prvního dětství a naděje na všeobecnou nápravu věcí závisí na ní.“ (Komenský in Mišurcová, Čapková, Matej, 1987, s. 30)

Cíl výchovy určuje Komenskému obsah výchovy a vzdělávání. *„Základným kritériem, jež sjednocuje jak obsah, tak metodu, je stálý zřetel k vývoji dítěte, k potřebám a možnostem jeho věku, k nutnosti zajistit harmonický rozvoj všech jeho schopností fyzických i mentálních a vlastností intelektuálních, citových i sociálních.“* (Bělinová,Mišurcová,1980,s.15) Cíl výchovy předškolního věku je součástí obecného cíle ve smyslu individuálním i sociálním. Výchova má vytvářet předpoklady pro rozvoj všech schopností dítěte.

O výchově nejmenších pojednává Komenský ve spise Velká didaktika, Vševýchova a Informatorium školy mateřské.

Velkou didaktiku obohatil o další kapitoly, které pojednávají o organizaci škol, o systému škol podle věkového vývoje od narození do 24 let. Tam zařadil jako první *„školu mateřskou“*, tj. soustavnou výchovnou péči o nejmenší v rodině. *„Člověku tedy na svět narozenému první škola jest klín mateřský, první preceptoři jeho matka s chůvou, inspektoři pak otec a pěstounové“* (Komenský in Čapková,1980,s.64)

Ve *Vševýchově* Komenský navrhoval zakládat tzv. poloveřejné školy pro děti mezi pátým a šestým rokem, kde by si pod dozorem počestných žen zvykaly být mezi dětmi a společně si hrát.

Informatorium školy mateřské bylo určeno rodičům pro výchovu nejmenších. Toto Komenského dílo představuje první soustavnou teorii předškolní výchovy dětí ve věku do šesti let. Provází prvními kroky života dítěte a radí i rodičům, jejichž dítě je ještě v kolébce. Již malé děti se mají učit, jaký je svět kolem nich. Komenský doporučuje, aby si dospělí s dětmi hráli a podporovali je v napodobování různých činností. Spis končí radou jak poznat, že dítě může odejít do školy. *„Jestliže umí, co v mateřské škole uměti mělo, a jestliže se při něm spatřuje pozornost k dotázkám i jakáž takáž k odpovědém důmyslnosti spatřuje, může dítě opustit „školu mateřskou“.* (Komenský in Mišurcová,Čapková, Matej,1987,s.31)

V předškolním věku počítá Komenský také s přípravou na školu. U dětí má být rozvíjen kladný vztah ke škole. Jeho systém předškolní výchovy počítal původně pouze s výchovou rodinnou. Později se objevila myšlenka *„poloveřejné výchovné instituce, v níž by se shromažďovaly děti z nejbližšího okolí a pod dozorem vybraných žen se*

formou hry seznamovaly se čtením, psaním a prostřednictvím Orbis pictus získávaly základní poučení v oblasti vědění“ (Bělinová, Mišurcová, 1980, s. 16)

J. A. Komenský vytvořil *první systém předškolní výchovy v dějinách pedagogiky* a stal se tak zakladatelem předškolní pedagogiky. Předškolní výchova je chápána jako první významný článek výchovné soustavy, jíž člověk prochází během celého života.

V průběhu 17. století a 18. století s postupným přechodem od výroby manufakturní ke strojové začal proces průmyslové revoluce. S postupující industrializací byl politický režim absolutního feudalismu stále více ovlivňován názory na zásadní reformy společenského uspořádání zejména německých, anglických a francouzských osvícenců, hájících rozhodující roli státu. „*Osvícenská pedagogika (Helvétius, Diderot, Bassedow) pokládala výchovu za všemocnou a prohlašovala, že pramenem mravní a hmotné bídy nižších společenských vrstev je nevzdělanost*“ (Rýdl in Veselý, Kalous, 2006, s. 9).

Pod vlivem osvícenství a po vzoru Pruska, za vlády Marie Terezie, došlo r. 1774 k zavedení všeobecné šestileté školní docházky. Tato školská reforma přinesla organizaci veřejných státních škol a podstatně omezila vliv církve. Hlavním obsahem vzdělávání bylo ustanovení trivium (tj. čtení, psaní, počítání) a náboženství. Vyučovacím jazykem byla němčina. Toto úsilí se odrazilo i ve výchově dětí předškolního věku. Požadovalo se a z části i uskutečňovalo, aby se děti učily základům trivia. V českých zemích byla čeština prosazena do škol jen s velkými obtížemi. České pedagogické teorie se začaly rozvíjet až v 19. století.

Od počátku 19. století demokratizace výchovy napomáhá vzniku školských systémů. Péče o předškolní děti přestává být výlučnou záležitostí rodiny, ale stává se opět předmětem celospolečenského zájmu.

Vznikají instituce nového typu: opatrovny, dětské zahrádky a mateřské školy. V nich se o děti nejen pečovalo, ale rozvíjelo se i jejich učení.

Opatrovny měly svůj původ v druhé polovině 18. století v západoevropských zemích, kde se nejnaléhavěji projevila potřeba postarat se o malé děti chudých rodičů, pracujících mimo dům. V jejich počátcích je možno charakterizovat je jako zařízení ryze pečovatelské, sociálního typu.

První opatrovny v Čechách a tedy i v Praze se zrodily z nutnosti postarat se o děti chudiny, silně postižené epidemií cholery. Z popudu nejvyššího purkrabího Karla Chotka z Vojnína vybudoval továrník Leopold Jerusalem v r. 1832 *opatrovnu v Karlíně*.

O půl roku později byla otevřena opatrovna „*Na Hrádku*“, která byla zřízena dobročinným spolkem, který sdružoval příslušníky šlechty, duchovenstva, zámožné občany a představitele českých vlasteneckých kruhů. Byl to soukromý ústav, který poskytoval bezplatně výchovnou péči. Prvním učitelem a správcem byl *Jan Vlastimír Svoboda*, který vypracoval nový osobitý výchovný systém, jenž zveřejnil ve svém díle „*Školka, čili prvopočáteční praktické, názorné, všestranné vyučování malých dětí k věcnému vybroušení rozumu a ušlechťení srdce s navedením ke čtení, počítání a kreslení pro učitele, pěstouny a rodiče*.“ Toto dílo přináší ucelený metodicky propracovaný výchovný program české opatrovny. Do své „Školky“ zařadil také počátky trivia. Tato výuka měla 5-6letým dětem získat základy v mateřském jazyce před vstupem do školy. Vypracoval tak metodiku výchovné práce pro děti předškolního věku, ale i metodiku elementární výuky pro mladší školní věk. Zavedl pojem „školka“, neboť název opatrovna již nevystihoval skutečnost, že nešlo jen o opatrování dětí, ale již o počátky školního vyučování. J. V. Svoboda se tak svým dílem zařadil mezi přední průkopníky veřejné předškolní výchovy 19. století.

Zakladatelem a tvůrcem *dětských zahrádek* byl německý pedagog *Friedrich Fröbel*. První dětská zahrádka v Praze byla založena J. Heinrichem r. 1864 jako soukromý ústav ve Spálené ulici. Byla určena pro děti zámožných rodin, neboť se v ní platilo vysoké školné. Později byly zakládány i institucemi (např. německým spolkem Schulverein), které umožnily přístup také dětem z chudých rodin. Snažily se získat i české děti.

Protože zde byl užíván pouze německý jazyk, sloužily tak germanizačním snahám a česká vlastenecká veřejnost proti nim ostře vystupovala.

Na obranu českých dětí proti poněmčovacímu tlaku vystupovaly české vlastenecké spolky – *Ústřední matice školská, Matice olomoucká, Slezská matice osvěty lidová* a další.

Jako protiváha systému německých zahrádek vznikla instituce české mateřské školy.

2.2 Vývoj mateřských škol od 2. poloviny 19. století

O zřizování *mateřských škol* se výrazně zasloužila *Marie Riegrová Palacká*, která se zabývala studiem dosavadních různých typů zařízení společné výchovy v cizině i u nás. Navrhla pak městské radě, aby „*z posavadních známých tří soustav: Svobodovy, francouzské a Fröblovy užito bylo všeho, co nejprospěšnějšího se jeví ke zřízení nového ústavu v Praze.*“ (Chlup, 1928, s. 19)

Dosáhla toho, že dvě české učitelky, *Barbara Ledvinková a Marie Müllerová*, byly poslány na půlroční studium předškolní výchovy do Paříže, do ústavu pro vzdělání pěstounek, který řídila Marie Pape-Carpentierová, organizátorka dětských azylů.

Po svém návratu založily v r. 1869 první mateřskou školu v Čechách při staroměstském kostele sv. *Jakuba na Starém Městě* v Praze. Barbara Ledvinková měla značnou zásluhu na tom, že se mateřská škola pod jejím vedením stala vzorovým ústavem, podle něhož byla zřizována další zařízení. Založila osobitou výchovnou koncepci spojující v sobě tradice české, francouzské a německé předškolní výchovy.

Ve srovnání s opatrovnami, které byly soukromé a měly dobročinný ráz, byla mateřská škola institucí veřejnou, v níž materiální a personální podmínky výchovy zajišťovala obec pražská a o stravování a ošacení chudých dětí se staral dobročinný spolek.

Významným mezníkem ve vývoji školství byl Školský zákon vydaný dne 14.5.1869, který položil základy k vzdělávacímu systému a umožňoval tak rozvoj vzdělávání nejširších lidových vrstev. Zavedl povinnou osmiletou školní docházku od 6 do 14 let. Obsahoval též ustanovení o zřizování učitelských ústavů, upevňování postavení učitelů, vymanění školy ze zásadního vlivu církve a její podřízení státu, zdůraznění povinností obcí zřizovat a udržovat školy obecné a měšťanské. Ukládal zřizování mateřské školy při každém ústavu pro vzdělávání učitelek a doporučoval zřizovat podle potřeby předškolní instituce při obecných školách.

Školský zákon byl konkretizován ministerským výnosem č. 4711 z r. 1872, který diferencoval společenskou funkci opatroven, jeslí a mateřských škol. „*Kdežto prvopočátečné vychovávání útlounkých dítek, majíc podstatou svou ráz ošetřování, náleží rodině aneb opatrovnám (dilem i jesličkám), škola mateřská přijímá chovance, aby pomáhala tělesnému i duchovnímu jejich rozvoji jednostejně tak, aby pro příště*

nabyly způsobilosti k obecnému školství vyučování. Opatrovny a jesličky mají především účel ústavů ošetřovacích, kdežto mateřská škola má na zřeteli vyšší věc, totiž vychování“ (Jarníková,1926, s. 23) Dále je zde stanoveno, že mateřská škola je určena nejen pro děti ze zámožných rodin, ale má být přístupná všem dětem a zajištěno jejich bezplatné užívání. Zřizování předškolních zařízení nemá být pouze soukromou záležitostí a působením dobročinných spolků, ale „*vybízejíc země, školní okresy a především místní obce, aby se ujal zřizování veřejných mateřských škol.*“ (Jarníková,1926,s.54) Z mateřských škol se odstraňuje vyučování trivia a školské metody práce, užívají se prostředky přiměřené dětskému věku.

Odpovědnost za předškolní výchovu se tedy začíná přesouvat z rodinného prostředí na celospolečenskou úroveň.

Snahy o reformu mateřské školy se začaly objevovat ***koncem 19. století a začátkem 20.století*** v zemích propracovaných systémů předškolní výchovy. Jako odpověď na nové společenské požadavky se zrodilo *hnutí za reformu školy a výchovy*, které se začalo odvíjet v Anglii, Francii, Itálii, Německu a Spojených státech amerických. Vzniklo jako protest proti zastaralé škole a propagovalo svobodu dítěte a přizpůsobení jeho výchovy potřebám společnosti. Jednou ze zakladatelek tohoto hnutí byla švédská spisovatelka *Ellen Keyová*. Její kniha „Století dítěte“ obsahovala výzvu k nové individualistické výchově. Přináší výrazný obrat k dítěti a důraz na význam dětství pro celý život člověka. Zesílený zřetel k dítěti, respekt k jeho osobnosti, potřebám a možnostem rozvoje.

Dalšími významnými představiteli reformního hnutí v cizině byli italská lékařka *Marie Montessoriová*, americký filozof, sociolog a pedagog *John Dewey* a belgický lékař *Ovide Decroly*.

Podobně jako v cizině se projevovaly snahy o reformu mateřské školy také v naší zemi. Usilovalo se o odstranění školských způsobů z výchovné práce v mateřské škole, o vytváření prostředí mateřské školy podle potřeb dítěte, o svobodu pohybu a umožnění mnohostranné činnosti dítěte, rozvoj jeho tvořivých sil a respektování individuálních potřeb. „*Vyučování po způsobu školském jest v mateřské škole nepřipustné. Mateřská škola ponechá si své původní hravé zaměstnání – dnes více než jindy bylo by proti přirozenosti, kdyby si hrála na školu obecnou.*“ (Jarníková,1926,s.10)

V čele reformních snah stála v Čechách Ida Jarníková a na Moravě Anna Süssová.

Ida Jarníková vypracovala návrh na reformu mateřské školy, jenž byl dále propracován a ověřen v pokusném oddělení mateřské školy v Praze, Pštrossově ulici. Vycházel z kritiky současné mateřské školy. „*Dobrá mateřská škola se pozná z ovzduší, které tam je domovem: veselí, pravé dětské radosti, atmosféra láskou dýšící jsou zárukou správné výchovy. Výlučné užívání určitého systému výchovného se nedoporučuje: děti mají být vedeny co nejpřirozeněji.*“ (Jarníková, 1926, s. 13)

V tomto duchu propracovala výchovný program, který později uveřejnila v knize „*Příručka pro školy mateřské*“. Je v ní vyjádřen nejen celý program, ale také látka, metody a organizace výchovné práce.

Anna Süssová zřídila reformní mateřskou školu v Brně v níž uplatnila nový systém výchovné práce. Zaměřila svou pozornost na organizaci, vytváření prostředí a návrh na nové zařízení mateřské školy (herna, pracovna, zahrada)

Reformní snahy v předškolní výchově v našich zemích usilovaly o překonání dosavadního školského charakteru mateřské školy a o její přeměnu ve školu skutečně mateřskou, poskytující dětem výchovu blízkou výchově rodinné.

Dochází tak postupnému kvantitativnímu růstu a vyhraňování charakteru předškolní výchovy; uplatňují se snahy o posílení její pedagogické funkce a o její začlenění do školského systému.

2.3. Vývoj mateřské školy po vzniku samostatného

Československého státu

Po vzniku samostatného československého státu bylo vynaloženo mnoho úsilí, aby předškolní výchova byla uzákoněna jako první článek školské soustavy a aby byla uskutečněna vnitřní přestavba výchovného systému v mateřské škole.

“*Nechť rok Komenského zastihne nás v plném proudu za reformu škol mateřských! Jen za tuto snahu budou uznány jako rovnocenná složka veřejného školství.*“ (Časopis učitelek škol mateřských, č. 5-6)

Byl připraven návrh zákona o předškolních institucích, který byl vypracován na základě usnesení I. sjezdu českého a slovenského učitelstva v r. 1920. Závěrečná zpráva sjezdu vytyčila pro zajištění dalšího rozvoje mateřského školství tyto požadavky:

1. Vydát zákon o mateřských školách
2. Povinně zřizovat mateřské školy pro děti od 3 do 6 let všude tam, kde se jeví nutná potřeba
3. Zavést povinnou školní docházku do mateřské školy u dětí ohrožených ve vývoji tělesném, duševním nebo mravním, jestliže rodina nemůže plnit své povinnosti
4. Právně a hmotně zabezpečit učitelky mateřských škol
5. Zařadit mateřské školy do školské soustavy
6. Uskutečnit požadavky mateřských škol z hlediska hygienického, pedagogického a spolupráce s elementárními třídami obecných škol
7. Zabezpečit v příštích letech vysokoškolské vzdělávání učitelek mateřských škol

Návrh zákona byl projednáván plných deset let a prošel řadou připomínkových řízení.

V r.1930 byl odložen s odůvodněním, že hospodářská krize neumožňuje jeho uskutečnění. Jediným výsledkem péče státu o předškolní instituce byla směrnice o zřizování menšinových mateřských škol při obecných školách a to převážně v pohraničních okresech. Předškolní výchova a tedy i rozvoj mateřských škol byl tímto rozhodnutím i nadále ponechán na obcích a městech.

Mateřská škola tedy nebyla uzákoněna ani zařazena do školského systému. Naopak byl více než před ustanovením samostatného státu podporován názor, že instituce pečující o předškolní děti jsou výhradně institucemi sociálními a je potřebné je zařadit do resortu sociální péče a ne školství.

I když mateřská škola zůstala mimo školskou soustavu a její pedagogický význam byl podceňován, bylo dosaženo pokroku ve výchovné koncepci mateřských škol a vzdělávání jejich učitelek.

Dokladem tohoto úsilí je pořádání *vysokoškolských kursů pro učitelky mateřských škol*, které se konaly v r. 1927 v Praze a Brně a v r. 1928 v Plzni.

Naléhavě pocíťovaná potřeba dalšího sebevzdělávání a potřeba zvyšovat úroveň výchovy mateřských škol vedla v r. 1933 školskou správu v čele s inspektorkou

Miladou Kellerovou k založení *Studovny učitelek mateřských škol hlavního města Prahy*. „Jejím cílem bylo a) rozpracovat návrh osnov, b) zkoumat potřeby dětí ve výchovném procesu a c) vést učitelky k zamyšlení nad obsahovou stránkou výchovy.“ (Mišurcová, Čapková, Mátej, 1987, s. 70)

Zde byly soustavně rozvíjeny metodiky jednotlivých oborů výchovné práce a připravovány *Výchovné osnovy pro mateřské školy hlavního města Prahy*, vydané v r. 1938.

V období druhé světové války 1939 – 1945 se v českých zemích počet mateřských škol snížil na třetinu a na Slovensku byly mateřské školy z poloviny poněmčeny. Vztah německé okupační administrativy k českému školství vyplýval z obecných sociálně politických plánů s českým národem, směřující stálou persekucí k postupné germanizaci nebo likvidaci. Na školství bylo „nahlíženo jako na nebezpečnou instituci, šířící povědomí o národní kultuře a českých tradicích, což bylo samozřejmě v rozporu s představami nové politické moci.“ (Rýdl in Kalous, Veselý, 2006, s. 17)

2.4. Mateřská škola v letech 1945 – 1990

Poválečné období bylo výrazně ovlivněno celkovým výsledkem války. Rozhodující vliv na uspořádání obnovené československé republiky měl *Košický národní program* z 5. dubna 1945 jako výsledek kompromisu řady politických seskupení. Program formuloval požadavek důsledné demokratizace školského systému tak, aby bylo vzdělávání zpřístupněno širokým vrstvám obyvatelstva. „V duchu vládního programu začaly přípravy na vydání nového školského zákona, který měl realizovat ideu jednotné školy, v níž byla spatřována záruka lidového vzdělávání a kultury.“ (Rýdl in Kalous, Veselý, 2006, s. 18)

Hlavním zákonem týkajícího se všeobecného vzdělávání byl *zákon o základní úpravě jednotného školství*, schválený 21. dubna 1948 (č. 95/ 1948 Sb.) Na jeho základě byla vytvořena bezplatná a pro všechnu mládež povinná jednotná základní devítiletá škola. Bylo zestátněno veškeré školství v českých zemích (na Slovensku byly zestátněny již v r. 1945), do školské soustavy byly zahrnuty i školy pro mládež vyžadující zvláštní péči.

Byl zaveden jednotný název mateřská škola.

„Podle zákona o jednotné škole se dostává veškeré mládeži výchovy a stejného všeobecného i odborného vzdělávání na školách, které jsou součástí jednotné státní školské soustavy.“ (Bělinová, Mišurcová, 1980, s. 104)

Jednotná státní školská soustava zahrnuje:

- školy mateřské – od tří do šesti let
- školy prvního stupně – od šesti do jedenácti let
- školy druhého stupně – od jedenácti do patnácti let
- školy třetího stupně - základní odborné, vyšší odborné a gymnázia

Měla společný výchovný cíl a byla vytvořena pro všechny děti bez rozdílu. Tím byla umožněna každému příležitost ke vzdělání na všech stupních, včetně školy vysoké.

Mateřská škola byla tak roku 1948 **poprvé v historii zařazena do jednotné školské soustavy jako její první článek** a organická součást.

Toto pojetí výchovy dětí předškolního věku přinesl *Pracovní program pro mateřské školy* vydaný v r. 1948, který stanovil jako cíl výchovu socialistického člověka a formuloval úkoly mateřské školy. Tím vytvořil základ pro její soustavnou a cílevědomou výchovně vzdělávací práci. Osnovy byly jednotné pro všechny děti, zaručovaly všem výchovu v mateřském jazyce, a to nejen dětem národnosti české a slovenské, ale taky maďarské, polské a ukrajinské.

Dalším opatřením, které se uskutečnilo ve vývoji našeho školství byla *školská reforma* z 24. dubna 1953, kdy byl schválen zákon o nové školské soustavě.

Byly vydány *Prozatímní osnovy* pro mateřské školy, které byly po prověření a úpravách zavedeny r. 1955 do praxe jako *Osnovy pro mateřské školy*. Tyto dokumenty byly závaznou směrnici pro výchovnou práci v celém státě, a to na rozdíl od předcházejících, které výchovné postupy pouze doporučovaly. Přispěly k podstatnému zkvalitnění celkové výchovné práce.

Další významnou etapou ve vývoji školství je období *od roku 1960*. Dne 15. prosince 1960 byl schválen *zákon o soustavě výchovy a vzdělávání*, v níž jednotlivé stupně a druhy škol na sebe navazují a tvoří jednotný výchovně vzdělávací systém. Podle tohoto zákona se *„postupně rozšiřuje nový typ – společné zařízení jeslí a mateřské školy.“*

Má zajistit především plynulost výchovné péče v jeslích a mateřských školách, aby přechod z jednoho zařízení do druhého probíhal bez větších adaptačních potíží“ (Bělinová,1980,s.298) Výchova realizovaná (podle tohoto zákona) v jeslích a mateřských školách se vztahuje na děti do šesti let.

Byly vydány *Osnovy výchovné práce pro mateřské školy*, které si kladly za cíl poskytnout dětem všestrannou výchovu a které konkretizovaly její požadavky ve všech výchovných složkách.

V roce 1967 vyšel nový Program výchovné práce v jeslích a mateřských školách, který byl poprvé v historii předškolní výchovy určen pro celý předškolní věk od narození do šesti let. Usiloval o konkretizaci požadavků na výchovu dětí vzhledem ke specifikaci každé ze šesti věkových skupin. Byl platnou závaznou směrnicí pro mateřské školy a doporučující podklad pro výchovnou práci jeslí.

Roku 1972 začala příprava nových dokumentů, určujících obsah a metody právě v předškolních institucích. Roku 1976 byl schválen Projekt dalšího rozvoje československé výchovně vzdělávací soustavy s dlouhodobým programem rozvoje výchovy a vzdělání.

V r. 1978 postavení mateřské školy v československé výchovně vzdělávací soustavě vymezuje školský zákon ČNR č.76/1978 Sb. ze dne 26. června 1978, o školských zařízeních, který do předškolní výchovy zahrnuje jesle, mateřskou školu, společné zařízení jeslí a mateřské školy a dětský útulek. „Všechny školy a výchovná zařízení československé výchovně vzdělávací soustavy mají veřejný charakter. Jsou přístupné všem občanům Československé socialistické republiky za stejných podmínek bez ohledu na národnost, pohlaví, majetkové poměry a sociální původ“ (Bělinová a kol.,180,s.45)

V tomto roce vešel v platnost nový Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy. Program výchovné práce vystihuje již svým názvem, že nejde o osnovy ve školském slova smyslu. „Předností předškolního zařízení je skutečnost, že v celodenní práci s dítětem organicky spojuje jeho vzdělávání a výchovu a vytváří tak opravdu jednotlý výchovně vzdělávací systém.“ (Bělinová, Mišurcová,1980,s.116)

V roce 1984 vychází další verze Programu výchovné práce pro jesle a mateřské školy, poslední před zásadními společenskými změnami v listopadu 1989.

„Tento oficiální kurikulární dokument předkládaný jako základní směrodatná norma je podobně jako předchozí materiál strukturovaný podle výchovných složek“ (Bečvářová,2003,s.15)

2.5. Vývoj mateřské školy po roce 1990

Změny ve společnosti *po roce 1989* se výrazně promítly i do pojetí předškolní výchovy a ovlivnily je jak v cílové úrovni, tak v rovině obsahu, podmínek a prostředků. Objevuje se tendence „více svobody, decentralizace, upuštění od unifikace.“

Důraz na zesílení antropologické orientace je jedním z klíčových principů transformace českého školství. Bývá označován jako pedocentrismus nové generace.

Jedním z ústředních pojmů je „škola/vzdělávání orientované na dítě/žáka (child-centered education). Základním východiskem tohoto pojetí je důraz na význam dětství pro další život jedince, pro kvalitu osobnosti v dospělosti s důrazem na to, aby dětství bylo „prožíváno“ co nejkvalitněji.

Škola v pojetí vzdělávání orientovaném na dítě je chápána jako místo, „*kde jsou vytvářeny situace k celistvé a všestranné kultivaci dětské osobnosti a příležitosti k co nejširšímu otevření a rozvíjení potencialit, které v každém dítěti jsou. Je chápáno jako uvádění do poznání, zprostředkování společenských hodnot a norem, jako kultivace sociálních vztahů, kognitivních, emocionálních, volních, mravních, estetických i tělesných kvalit.*“ (Spilková in Předškolná výchova, 2005,s.88)

V tomto směru byl v r. 1993 na pedagogické fakultě UK pod vedením doc. Opravilové koncipován osobnostně rozvíjející model předškolní výchovy.

Tento model, který je charakterizovaný humanistickou orientací v pojetí dítěte a dětství, otevřeným vztahem k rodině a k počátečnímu vzdělávání, principem alternativnosti a individualizace a důrazem na situační učení, rozvojem komunikace, samostatnosti dítěte a jeho tvořivou aktivitou, se stává východiskem veškerého dalšího rozvoje předškolní výchovy a vzdělávání.

V letech 1990-2003 existuje předškolní institucionální výchova bez závazného kurikulárního dokumentu. MŠ mohly i nadále využívat Program výchovné práce v jeslích a mateřských školách. Postupně bylo možné přihlásit se k *alternativním*

programům vycházejícím z waldorfské a montessoriovské pedagogiky. Bylo možno pracovat také podle vzdělávacího programu podporovaného Sorosovou nadací Open Society Fund Začít spolu, využít bylo možno jediný český projekt Zdravá mateřská škola, na který navazuje Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole.

V květnu 2001 byla zveřejněna první verze *Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání* (dále RVP PV), který se stal určitým završením procesu proměn v předškolním vzdělávání. RVP PV byl dále upravován a aktualizován, aby vyhověl potřebám pedagogů, nově vzniklé legislativě i společným principům kurikulární reformy.

Od 1.9.2007 vzniká pro každou mateřskou školu povinnost vytvořit vlastní školní vzdělávací program v souladu s RVP PV.

V souladu se *školským zákonem č. 561/2004 Sb.* je RVP PV pro všechny mateřské školy závazně platný. Podle § 3 Vzdělávací programy část 3 - „*Vzdělávání v jednotlivé škole a školském zařízení se uskutečňuje podle školních vzdělávacích programů.*“ (Zákon 561/2004,s.17)

Zákonem č. 561/2004 Sb., se mateřská škola zařazením mezi školy stala součástí vzdělávací soustavy.

3. Současná mateřská škola

Předškolní vzdělávání je institucionálně zabezpečováno *mateřskými školami* (včetně mateřských škol s upraveným vzdělávacím programem), eventuálně je realizováno *v přípravných třídách základních škol*. Problematika předškolního vzdělávání je legislativně ošetřena a blíže specifikována ve druhé části školského zákona č. 561/2004 Sb., na to dále navazuje vyhláška MŠMT č. 14/2005 Sb. *o předškolním vzdělávání*, která byla změněna vyhláškou č. 43/2006 Sb.

Tím, že dítě absolvuje předškolní vzdělávání, by mělo mít vytvořeny primární předpoklady pro pokračování ve vzdělávání. §33 Zákona č.561/2004 Sb. vymezuje, že „*předškolní vzdělávání napomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a poskytuje speciálně pedagogickou intervenci dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.*“ (Zákon 561/2004,s.56)

Základním úkolem mateřských škol je všestranný rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku, podílí se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji. Vzdělávání poskytované mateřskou školou se v mnohém liší od vzdělávání poskytovaného základní školou. Jeho specifika vyplývají především z vývojových zvláštností dítěte předškolního věku a jeho specifických potřeb. *„Z toho důvodu se předškolní vzdělávání přizpůsobuje vývojovým kognitivním, sociálním a emocionálním potřebám dětí této věkové skupiny a dbá, aby tato vývojová specifika byla při vzdělávání dětí v plné míře respektována.“* (RVP PV, 2001,s.5)

Pro předškolní období je nutné, aby se vzdělávání vztahovalo jak k obecným potřebám, tak i k individuálně různým potřebám a možnostem jednotlivých dětí, a aby pedagogické aktivity probíhaly v rozsahu potřeb každého z nich.

Mateřská škola vytváří vhodné prostředí a podmínky pro cílevědomý a plánovaný proces vzdělávání a základní předpoklady pro pokračování ve vzdělávání. *„Představuje počáteční stupeň veřejného vzdělávání organizovaného a řízeného požadavky a pokyny MŠMT.“* (RVP PV,2001,s.4)

Předškolní vzdělávání je určeno pro děti zpravidla od 3 do 6 let věku. Výjimečně lze tedy přijímat i děti mladší tří let, ale i starší šesti let, pokud jim byl povolen odklad školní docházky. V České republice není navštěvování předškolních zařízení povinné. Do mateřských škol jsou přednostně přijímány děti v posledním roce před nástupem školní docházky. Jak je stanoveno ve Školském zákoně.561/2004 v § 33 č. 4:

„K předškolnímu vzdělávání se přednostně přijímají děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky. Pokud nelze dítě v posledním roce před zahájením povinné školní docházky přijmout z kapacitních důvodů, zajistí obec, v níž má dítě místo trvalého pobytu, zařazení do jiné mateřské školy.“ (Zákon 561/2004,s.57)

Předškolní vzdělávání má 3 ročníky dle vyhlášky MŠMT č. 14/2005 Sb.:

- v prvním ročníku mateřské školy se vzdělávají děti, které v období od 1. září do 31. srpna následujícího kalendářního roku dovršily nejvýše 4 roky věku
- ve druhém ročníku mateřské školy se vzdělávají děti, které v období od 1. září do 31. srpna následujícího roku dovršily nejvýše 5 let věku
- ve třetím ročníku mateřské školy se vzdělávají děti, které v období od 1. září do 31. srpna následujícího roku dovršily nejvýše 6 let věku, nebo děti, kterým byl povolen odklad povinné školní docházky.

„Do jedné třídy mateřské školy lze zařadit děti z různých ročníků“ (Vyhláška č.14/5005,s15).

Vzdělávání poskytované mateřskými školami je za úplatu, s výjimkou posledního ročníku mateřských škol zřizovaných státem, krajem nebo obcí, v nichž podle školského zákona: „Vzdělávání v posledním ročníku mateřské školy zřizované státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí a v přípravné třídě základní školy se poskytuje bezúplatně.“ (Zákon 561/2004,s.142)

Školské služby poskytované školským zařízením (např. stravování) jsou zpoplatněny. Úplata je vždy příjmem právnické osoby vykonávající činnost dané školy nebo školského zařízení.

3.1. Legislativní a právní postavení MŠ

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání je výsledkem snahy sjednotit dosavadní roztržštěnou právní úpravu v oblasti regionálního školství, modernizovat ji a posílit autonomii škol a školských zařízení.

Podle § 7 vzdělávací soustavu tvoří školy a školská zařízení, která jsou uvedena ve školském zákoně.

Hlavní činností *škol* je uskutečňovat vzdělávání podle vzdělávacích programů uvedených v § 3 (Vzdělávací programy), jehož obsah, kvalita a výstup jsou garantovány státem.

Školské zařízení poskytuje služby a takové vzdělávání, které doplňují nebo podporují vzdělávání ve školách nebo s ním přímo souvisejí.

Druhy škol vymezuje § 7 odst. 3: „*Druhy škol jsou mateřská škola, základní škola, střední škola (gymnázium, střední odborná škola a střední učiliště), konzervatoř, vyšší odborná škola, základní umělecká škola a jazyková škola s právem státní zkoušky. Ministerstvo stanoví prováděcím právním předpisem typy škol podle jejich zaměření pro účely jejich označování.*“ (Zákon 561/2004,s.22)

Mateřská škola již tedy není předškolním zařízením (dosud zařazené v zákoně č. 76/1978 Sb.), zařazením mezi školy je zdůrazněna její klíčová role při přípravě na vzdělávání v základní škole.

Škola je v pojetí školského zákona chápána jako *činnost* spočívající v uskutečňování vzdělávání podle vzdělávacích programů, nikoliv pouze jako instituce.

Ve školách a školských zařízeních zajišťují vzdělávání pedagogičtí pracovníci. Provázanost se *zákonem o pedagogických pracovnících č. 563/2004 Sb.* zajišťuje § 7 odst. 7, který stanoví že „vzdělávání ve školách a školských zařízeních zajišťují vždy pedagogičtí pracovníci podle zákona č. 563/2004 Sb.“ (Zákon 561/2004,s.23)

Zákon č. 561/2004 Sb. přinesl změny nejen do postavení mateřské školy jako školského subjektu, ale také do systému registrace škol a školských zařízení a vedení příslušného rejstříku.

Podmínkou výkonu činnosti školy je tedy její zápis do školského rejstříku. Z tohoto nového pohledu vyplývají i zásadní změny v registraci činnosti škol.

Školský rejstřík eviduje samostatně jednotlivé školy a školská zařízení (dříve vedena jako součásti) a jako jeden z údajů o škole zapisuje i informaci o tom, která právnická osoba vykonává činnost předmětné školy nebo školského zařízení. Je veřejným seznamem, který MŠMT zveřejňuje v elektronické podobě.

Je rozdělen do dvou částí: 1. rejstřík škol a školských zařízení

2. rejstřík školských právnických osob

Zápisem do školského rejstříku vznikají právnické osobě, která vykonává činnost školy zákonem stanovená práva, a to právo poskytovat vzdělávání, vydávat státem garantované doklady o poskytnutém vzdělávání a nárok na finanční prostředky ze státního rozpočtu nebo z rozpočtu územního samosprávného celku za podmínek stanovených školským zákonem.

K zápisu do školského rejstříku musí žadatel předložit kladné závazné stanovisko orgánu ochrany veřejného zdraví a stavebního úřadu dle ustanovení § 147 odst. písm.

h) školského zákona, ze kterých vyplývá, že příslušné prostory lze využívat pro navrhovaný účel, včetně údaje o nejvyšším počtu osob, které lze v těchto prostorách vzdělávat.

Mateřské školy, které nejsou zapsány v registru, si prostředky na provoz musí opatřit samy a tedy vystačit si s příjmy ze školného.

3.2. Zřizování mateřských škol

V novém školském zákoně je právní postavení škol a školských zařízení zakotveno v § 8, kde je v jednotlivých odstavcích tohoto ustanovení uvedeno, které z právních forem může využít příslušný zřizovatel školy: (Zákon 561/2004,s.24)

- (1) Kraj, obec, dobrovolný svazek obcí, jehož předmětem činnosti jsou úkoly v oblasti školství (dále jen „svazek obcí“), zřizuje školy a školská zařízení jako školské právnické osoby nebo příspěvkové organizace podle zvláštního právního předpisu (zákon č. 250/2000 Sb. o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů)
- (2) Ministerstvo zřizuje školy a školská zařízení jako školské právnické osoby nebo státní příspěvkové organizace podle § 54 odst. 2 zákona č.219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích a § 169 zákona
- (3) Ministerstvo obrany, Ministerstvo vnitra a Ministerstvo spravedlnosti zřizuje školy a školská zařízení jako organizační formy státu
- (4) Ministerstvo zahraničních věcí zřizuje školy při diplomatické misi nebo konzulárním úřadu České republiky.
- (5) Ministerstva uvedená v odstavcích 2 až 4 plní funkci zřizovatelů škol a školských zařízení jménem státu
- (6) Registrované církve a náboženské společnosti, kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva zřizovat církevní školy, ostatní právnické osoby nebo fyzické osoby zřizují školy a školská zařízení jako školské právnické osoby nebo právnické osoby podle zvláštních právních předpisů (např. obchodní zákoník, zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech), jejichž předmětem činnosti je poskytování vzdělávání nebo školských služeb podle tohoto zákona.
- (7) Právnická osoba a organizační složka státu může vykonávat činnost školy nebo školského zařízení, nebo více škol nebo školských zařízení.

Z citace ustanovení § 8 lze odvodit, že školy nebo školská zařízení bez rozdílu zřizovatele musí být zřízeny jako *právnické osoby* odlišné od svého zřizovatele.

Školská právnická osoba (dále ŠPO) je vymezena §124 až §140 nového školského zákona. Jedná se o zcela novou právní formu specifickou pro oblast vzdělávání

a školských služeb. Hlavní činností ŠPO je poskytování vzdělávání a školských služeb podle vzdělávacích programů uvedených v §3 nového školského zákona, což je primární povinností institucí tohoto typu. Je dána činností těch druhů škol či školských zařízení, které jsou uvedeny ve zřizovací listině.

Zřizovatelem může být ministerstvo, kraj, obec, dobrovolný svazek obcí, jiná právnická osoba nebo fyzická osoba. ŠPO může být zřízena jedním či více zřizovateli.

Jako statutární orgán ŠPO je ředitel, který rozhoduje ve všech věcech ŠPO. Výjimku tvoří pouze právní úkony a další věci, v nichž nový školský zákon požaduje předchozí schválení zřizovatelem či radou ŠPO.

Jaké zřizovatele škol a školských zařízení rozeznáváme a jakou právní formu mohou pro školu nebo školské zařízení, které zřizují, použít, nám ilustrují následující tabulky:

Veřejnoprávní sféra

Zřizovatel	Právní forma pro činnost školy	Předpis zřizující právní formu	Ustanovení zákona, na jehož základě je tato forma povinná
stát zastoupený ministerstvem	Š.P.O	§ 124 až § 140 nového školského zákona	§ 8 odst. 2 nového školského zákona; umožňuje výběr ze dvou forem
	PO	§ 54 zák. č. 219/2000 Sb., § 169 nového škol. zákona a zák. č. 218/ 2000 Sb.	
kraj	Š.P.O	§ 124 až 140 nového školského zákona	§ 8 odst.1 nového školského zákona; umožňuje výběr ze dvou forem
	PO	§ 23, § 27 až § 37 zák. č. 250/2000 Sb.	
obec nebo dobrovolný svazek obcí	Š.P.O	§ 124 až §140 nového školského zákona	§ 8 odst. 1 nového školského zákona; umožňuje výběr ze dvou forem
	PO	§ 23, § 27 až §37 zák. č. 250/2000 Sb.	

Soukromoprávní sféra

zřizovatel	Právní forma pro činnost školy	Předpis zřizující právní formu	Ustanovení zákona, na jehož základě je tato forma povinná
Registovaná církev nebo náboženská společnost	Š.P.O	§ 124 až § 140 nového školského zákona	Žádná právní forma není povinná
	o.p.s.	Zákon č. 248/1995 Sb.	
	s.r.o., v.o.s., a.s. nebo jiná právní forma výslovně upravená zvl. právním předpisem	Zejména zákon č. 513/1991 Sb.	
Jiná právnická či fyzická osoba	o.p.s.	Zákon č. 248/1995 Sb.	Žádná právní forma není povinná
	Š.P.O.	§ 124 až § 140 nového školského zákona	
	s.r.o., v.o.s., a.s. nebo jiná právní forma výslovně upravená zvl. právním předpisem	Zejména zákon č. 513/1991 Sb.	

Vysv. PO – příspěvková organizace

Š.P.O – školská právnická osoba

o.p.s. – obecně prospěšná společnost

s.r.o.- společnost s ručením omezeným

v.o.s. – veřejná obchodní společnost

a.s. – akciová společnost

U *soukromých škol* musí být zakladatelské dokumenty osvědčující vznik soukromé školy (právního subjektu) v souladu se zákonem, podle kterého byla škola zřízena.

Tedy soukromá škola – společnost s ručením omezením (s.r.o), akciová společnost (a.s.), družstvo, veřejná obchodní společnost podle zákona č.513/1995 Sb., obchodní zákoník.

S tím pak souvisí i zápis právnické osoby do obchodního rejstříku.

Soukromá škola může mít i právní formu – obecně prospěšná společnost podle zákona č.248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech (o.p.s.). Základním dokumentem o vzniku o.p.s. je zakládací smlouva (je-li jeden zakladatel – zakládací listina formou notářského zápisu). O.p.s. vzniká dnem zápisu do rejstříku o.p.s. u obchodního soudu. Zakladatelem mohou být jak fyzické, tak i právnické osoby.

Přehled počtu mateřských škol k 30. 9. 2008 z hlediska zřizovatele dle informací Ústavu pro informace ve vzdělání – Výkonové ukazatele – Kapitola B - předškolní vzdělávání.
(<http://www.uiv.cz/clanek/713/1806>)

Mateřské školy celkem	4 809
Mateřské školy - MŠMT	8
- obce	4 613
- kraje	81
- soukromé	82
- církevní	25

3.3 Financování mateřských škol

Základním finančním zdrojem škol v ČR je dotace ze státního rozpočtu (SR) na přímé náklady bez rozdílu zřizovatele. Tu však může obdržet jen škola zařazená do školského rejstříku.

Pro školy zřizované obcemi, svazky obcí nebo kraji je způsob financování upraven právními předpisy téměř shodně. Na úhradu přímých nákladů obdrží škola dotaci ze státního rozpočtu prostřednictvím krajského úřadu. Nevyčerpanou část dotace za kalendářní rok vrací škola zpět krajskému úřadu.

U škol zřizovaných MŠMT, případně církevních škol je dotace ze SR poskytována na úhradu neinvestičních nákladů podle § 160 odst. 1 písm. a) školského zákona případně § 160 odst. 1 písm. b).

U soukromých škol je poskytování dotace ze SR upraveno zákonem č. 306/1999 Sb.

Základní principy financování škol a školských zařízení zřizovaných územními samosprávnými celky jsou postaveny na republikových a krajských normativech, tedy na výši celkových neinvestičních nákladů na 1 žáka podle jednotlivých oborů (přímé i provozní náklady).

Republikové normativy jsou stanoveny jako podíl celkových objemů vyčleněných ze státního rozpočtu pro vzdělávání ve školách a vzdělávání ve všech formách studia,

zdravotně postižených dětí, žáků a studentů ve stanovených věkových kategoriích k celkovému počtu dětí, žáků a studentů.

Při stanovení *krajských normativů* vychází krajský úřad z dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje výchovně-vzdělávací soustavy v kraji, z rámcových vzdělávacích programů, rozsahu přímé vyučovací práce, přímé výchovné, speciálně-pedagogické či přímé pedagogicko-psychologické činnosti a z naplněnosti tříd, skupin nebo oddělení.

U soukromých škol stát poskytuje dotaci až do výše 100% normativu a to i na úhradu provozních nákladů.

Dalším základním finančním zdrojem školy je příspěvek na provoz. Obce a kraje musí ze svých zdrojů hradit provozní náklady škol, které zřídily.

Úhrady investičních nákladů musí zajistit zřizovatel školy případně škola z vlastních zdrojů. Lze získat i investiční dotace ze státního rozpočtu.

K dalším zdrojům patří především prostředky různých programů vyhlašovaných orgány státní správy, Evropskou unií, dary a prostředky získané doplňkovou činností (obecní a krajské školy), případně jinou činností (školy zřízené MŠMT).

Zdroje na úhradu nákladů školy se u jednotlivých zřizovatelů liší. V následující tabulce je uveden přehled zdrojů jednotlivých nákladů podle zřizovatelů (ekonomika a financování, 2007, s. 10)

zřizovatel	Přímé náklady	Provozní náklady	Investice
MŠMT	Dotace, vlastní zdroje	Dotace, vlastní zdroje	Dotace
Obec, kraj, svazek obcí	Dotace, vl. zdroje, příspěvek-přímé	Příspěvek obec, kraj, vlastní zdroje	Dotace MF, obec, kraj, vl. zdroje
Fyzická, Právnícká osoba	Dotace, vl. zdroje, školné	Dotace, vl. zdroje, školné	Vl. zdroje, školné, zřizovatel, dotace MF
církev	Dotace, vl. zdroje, církev	Dotace, vl. zdroje, zřizovatel	Vl. zdroje, zřizovatel, dotace MF

Vysv.:

Dotace-prostředky státního rozpočtu poskytované prostřednictvím dotace MŠMT na úhradu přímých nákladů

Příspěvek- přímé – příspěvek obce, kraje na neinvestiční náklady na mzdové prostředky, učebnice, školní pomůcky a potřeby jinak hrazené státem

Vlastní zdroje – např. vlastní výnosy, peněžní fondy

Stát jako garant uplatnění práva na vzdělání si logicky také vyhrazuje právo na kontrolu, jak jednotlivé instituce - tedy především školy - toto nezadatelné právo občanů realizují. K tomu je určena zejména Česká školní inspekce.

3.4 Česká školní inspekce

Česká školní inspekce (ČŠI) byla vždy chápána jako kontrolní, či dozírající orgán. V současnosti je poslání orgánu České školní inspekce chápáno šíře – nejde pouze o kontrolu, ale vyzdvihována je zpětná vazba pro školy, zřizovatele, stát, odbornou i laickou veřejnost. Postupy ČŠI musí být vždy v souladu se záměry zákona i celé vzdělávací politiky státu. Činnost ČŠI je přesně vymezena zákonem. Dle odstavce 2 §174 zákona č. 561/2004 Sb., jsou úkoly vymezeny do pěti okruhů takto:

- a) získávat a analyzovat informace o vzdělávání dětí, žáků a studentů, o činnosti škol a školských zařízení, sledovat a hodnotit efektivnost vzdělávací soustavy
- b) zjišťovat a hodnotit podmínky, průběh a výsledky vzdělávání, a to podle příslušných školních vzdělávacích programů
- c) zjišťovat a hodnotit naplnění školního vzdělávacího programu a jeho soulad s právními předpisy a rámcovým vzdělávacím programem
- d) vykonávat státní kontrolu dodržování právních předpisů, které se vztahují k poskytování vzdělávání a školských služeb, státní kontrolu vykonávat podle zvláštního právního předpisu (zákon č. 552/1991 Sb., o státní kontrole)
- e) vykonávat veřejnosprávní kontrolu využívání finančních prostředků státního rozpočtu přidělovaných podle § 160 až 163 školského zákona (podle zákona č.320/2001 Sb., o finanční kontrole ve veřejné správě a o změně některých zákonů – zákon o finanční kontrole)

Při hodnocení podmínek, průběhu a výsledků vzdělávání vychází ČŠI ze zásad a cílů vzdělávání, které jsou stanoveny školským zákonem Základním kritériem je *„činnost podpory rozvoje osobnosti dítěte, žáka a studenta a dosahování cílů vzdělávání ze strany škol.“* (Dolanská in Raabe, 2008,s.11)

Inspekční činnost v mateřských školách je trojího typu.

Inspekce bez zaměření – má cíl zmapovat pokud možno všechny základní oblasti školy, vždy s ohledem na to, co umožňuje zákon. To znamená zjistit a zhodnotit podmínky (personální, materiální, popř. finanční), průběh vzdělání a výsledky. Do oblasti podmínek patří také kvalita vedení školy a další vzdělávání pedagogů. Součástí je také státní kontrola dodržování právních předpisů- tedy písm. d) výše zmíněného zákona

Inspekce tematická – dle zákona se jedná o písm. a) téhož paragrafu – mapuje určitou oblast, jejíž určení vyplývá ze zadání na celý školní rok. Tento typ může probíhat samostatně nebo jako součást jiného typu. Je možné ji připojovat při každé běžné inspekci nebo vykonávat jen na určitém vzorku škol, dle zadání a cíle úkolu. Vše, co se v rámci takové inspekce zjišťuje a hodnotí, směřuje k vymezenému tématu.

Inspekce na podnět – podnět většinou vychází od zřizovatele a určuje, čeho se má inspekce týkat. Dle tohoto požadavku se připraví zaměření a cíl inspekce.

Výstupy z inspekční činnosti jsou opět určeny zákonem. Z hodnotící činnosti je to *inspekční zpráva*, z kontrolní činnosti *protokol*. Na základě analytické činnosti dle písmena a) školského zákona zpracovává ČŠI *tematickou zprávu*. Posledním výstupem je *výroční zpráva*.

Inspekční zprávy jsou podle zákona *veřejné*. Jsou uloženy ve škole i v příslušném inspektorátu po dobu 10 let.

Pro hodnocení ČŠI je jedním z podkladů vlastní hodnocení školy (autoevaluace).

„Pod pojmem autoevaluace školy rozumíme systematicky připravené a plánované hodnocení, směřující podle předem stanovených kritérií k předem stanoveným cílům.“
(Svoboda, Nezvalová, 1999, s. 14)

Vlastní hodnocení je však poměrně nové a většina škol je teprve začíná tvořit.

Jednou z významných oblastí, které ČŠI sleduje, je dle § 174 odst. 2 písmeno c): *"zjišťovat a hodnotit naplnění školního vzdělávacího programu a jeho soulad s právními předpisy a rámcovým vzdělávacím programem."* (Zákon č. 561/2004, s. 194).

3.5 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Škola je v pojetí školského zákona chápána jako *činnost* spočívající v uskutečňování vzdělávání podle *vzdělávacích programů*.

Rámcový vzdělávací program je kurikulární dokument odvozený od státního (národního) programu vzdělávání a vymezuje povinný obsah, rozsah a podmínky vzdělávání. Vydává jej MŠMT po projednání s věcně příslušnými ministerstvy, a to pro předškolní vzdělávání, všechny obory základního a středního vzdělávání.

Rámcové vzdělávací programy jsou závazným dokumentem pro

- tvorbu školních vzdělávacích programů
- hodnocení výsledků vzdělávání dětí a žáků
- stanovení výše finančních prostředků přidělovaných ze státního rozpočtu

Vzdělávání dětí v mateřské škole upravuje Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále pak RVP PV).

Prostřednictvím RVP PV stát stanovuje cíle, úkoly a podmínky předškolního vzdělávání. Rámcový program je pro oblast předškolního vzdělávání zpracován dostatečně volně a otevřeně, což vhodně umožňuje rozvoj alternativních projektů a programů a podporuje různé inovace, avšak zabraňuje vzniku a využívání nekvalitních programů, které by nezajišťovaly dětem vhodnou výchovu a vzdělávání.

Rámcový charakter programu by měl umožnit, aby nabídka předškolních vzdělávacích programů byla široká a pestrá, čímž se dospěje k tomu, že jednotlivé školy budou mít možnost pracovat podle modelových vzdělávacích programů, nebo mohou vytvářet programy vlastní.

Za základní principy RVP PV lze považovat:

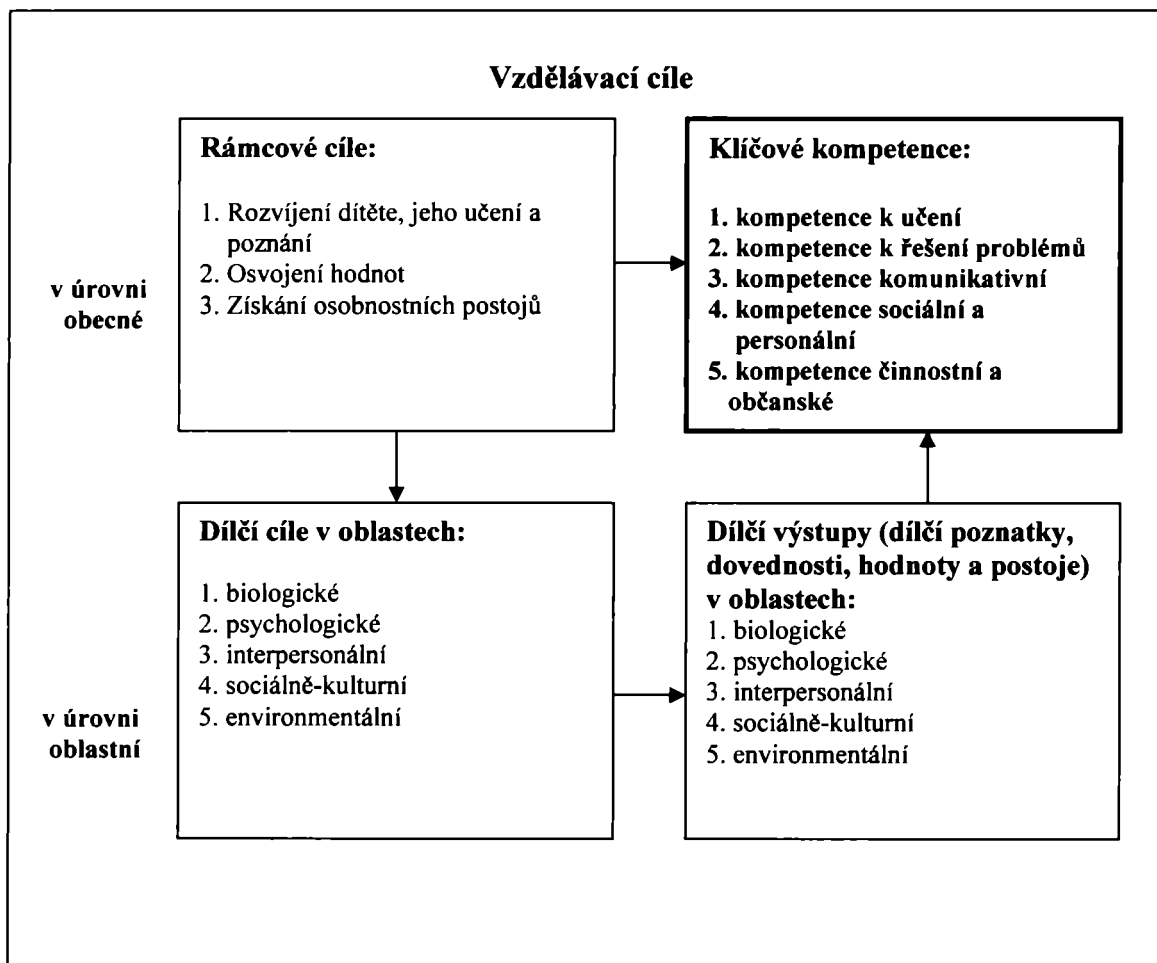
- akceptaci přirozených vývojových specifíků dětí předškolního věku
- umožnění rozvoje a vzdělávání každého dítěte v rozsahu jeho individuálních možností a potřeb
- zaměření se na vytváření základů klíčových kompetencí, které by dítě mělo dosáhnout v předškolním vzdělávání
- definování kvality předškolního vzdělávání

- zabezpečování srovnatelné pedagogické účinnosti vzdělávacích programů tvořených a realizovaných jednotlivými mateřskými školami
- vytváření prostoru pro rozvoj různých programů a koncepcí i pro individuální profilaci jednotlivých mateřských škol
- umožnění mateřským školám využívat různé formy a metody vzdělávání, přizpůsobování vzdělávání konkrétním regionálním a místním podmínkám, možnostem a potřebám
- poskytování rámcových kritérií využitelných pro vnitřní i vnější evaluaci mateřské školy a vzdělávání.

RVP PV operuje se *čtyřmi cílovými kategoriemi*: stanovuje cíle v podobě záměrů a cíle v podobě výstupů. Veškeré cílové kategorie jsou přitom vzájemně úzce provázané a naprosto spolu korespondují.

Jsou zde vymezeny *rámcové cíle (záměry)*, které vyjadřují základní orientaci předškolního vzdělávání a každodenní činnosti pedagoga.

V případě, pokud jsou tyto cíle naplňovány, potom můžeme říci, že vzdělávání směřuje k *utváření základů klíčových kompetencí*. Zasahuje-li vzdělávání zároveň oblast poznatků, hodnot a postojů, dítě získává mnohostrannější, dokonalejší a celkově využitelnější dovednosti.



Obsah je strukturován do oblastí, které reflektují vývoj dítěte, jeho přirozený život, zrání i učení. „Jednotlivé oblasti vzdělávání jsou rozlišeny na základě vztahů, které si dítě postupně vytváří k sobě samému, k druhým lidem i k okolnímu světu.“(RVP PV,2001,s.,8)

Interakčních oblastí je celkem pět: biologická, psychologická, interpersonální, sociálně-kulturní a environmentální. Od nich jsou odvozeny oblasti předškolního vzdělávání, které jsou v RP nazvány:

1. Dítě a jeho tělo
2. Dítě a jeho psychika
3. Dítě a ten druhý
4. Dítě a společnost
5. Dítě a svět

Každá oblast zahrnuje vzájemně propojené kategorie: dílčí cíle (záměry), vzdělávací nabídku a očekávané výstupy (předpokládané výsledky)

Dílčí cíle vyjadřují, co by měl pedagog v průběhu předškolního vzdělávání sledovat, co by měl u dítěte podporovat.

Vzdělávací nabídka jako prostředek vzdělávání představuje soubor praktických a intelektových činností, popř. příležitostí vhodných k naplňování cílů a k dosahování výstupů.

Očekávané výstupy jsou dílčí výstupy ve vzdělání, které je možno obecně považovat v této úrovni vzdělání za dosažitelné. Tyto výstupy jsou formulovány pro dobu, kdy dítě předškolní vzdělávání ukončuje, s tím, že jejich dosažení *není pro dítě povinné*.

Jsou zde pojmenována i *možná rizika*, která mohou ohrožovat úspěch vzdělávacích záměrů. Ta srozumitelně upozorňují pedagoga na to, čeho by se měl vyvarovat.

Základní *podmínky*, které je třeba při předškolním vzdělávání dodržovat jsou legislativně vymezeny příslušnými právními normami (zákony, vyhláškami, prováděcími právními předpisy). V návaznosti na ně RVP PV podrobněji popisuje a doplňuje další materiální, organizační, personální, psychohygienické a pedagogické podmínky, které podmiňují kvalitu poskytovaného vzdělávání.

Rámcový program je základním východiskem pro vypracování školních vzdělávacích programů.

Školní vzdělávací program (ŠVP) je dokument, podle něhož se uskutečňuje vzdělávání dětí v konkrétní mateřské škole. Škola jej zpracovává v souladu s

Rámcovým programem a v souladu s obecně platnými právními předpisy. Při vytváření školního vzdělávacího programu může mateřská škola využívat různých programových a metodických zdrojů. Školní vzdělávací program je součástí povinné dokumentace mateřské školy a je závazný od září 2003.

Jsou vydávány řediteli škol a jejich povinností je zveřejnit je na přístupném místě ve škole. Kdokoliv může do ŠVP nahlížet, zdarma pořídit opis nebo výpis.

Se školním vzdělávacím programem by měli být seznamováni rodiče dětí, popřípadě by tento program (nebo některé jeho části) měl být s rodiči projednán.

3.6 Role rodičů ve vztahu k vzdělávacím institucím

Vztah mezi rodiči či rodinami a školami procházel v historii dost kontrastním vývojem. Před několika desetiletími se u nás prosazovalo mínění o *nutné spolupráci školy s rodinami žáků*. Později se u nás od tohoto pojetí upustilo a naopak se proklamoval názor o nevhodnosti zasahování rodičů do práce škol. „*Úlohou školy je vzdělávat, tj. rozvíjet především kognitivní složku osobnosti, a do této činnosti nemají rodiče zasahovat; na druhé straně úlohou rodičů je vychovávat, a k tomu škola má omezené možnosti*“ (Průcha, 2000, s. 170)

Podle tohoto přístupu by se měla škola – jakožto instituce s kvalifikovanými odborníky pro vzdělávací činnost – sama umět postarat o veškerou přípravu dětí pro další vzdělávání a měla by být schopna to zvládnout v době vyučování tak, aby ani děti, ani rodiče nebyli doma příliš zatěžováni školními záležitostmi, což se týkalo i učení dětí doma atd.

Ani jeden z obou přístupů ve své extrémní podobě se u nás neprosadil.

Postupně se vyvíjel trend ve směru spíše k prvnímu z uvedených přístupů, tj. ke komunikaci a spolupráci mezi rodinami a školami.

V této oblasti se angažuje také *Evropská asociace rodičů* (EPA – European Parents' Association), která se snaží propojovat proklamace vzdělávací politiky o právech rodičů ve vztahu ke škole s výzkumnými poznatky o faktické kooperaci rodičů a škol v jednotlivých zemích.

Vývojem se vymezily postupně tři základní role – pokud jde o institucionální edukaci dětí – pro rodiče (faktické či zástupné).

- rodiče jako edukátoři
- rodiče jakožto klienti vzdělávacích institucí
- rodiče jakožto participant v ovlivňování vzdělávacích institucí

Pokud jde o první roli, zejména u dětí v období povinné školní docházky se očekává, že edukační role rodičů je v některých směrech nenahraditelná, tj. nemůže být zvládnuta pouze školou (např. v předávání hodnotových vzorců či sociálních postojů aj.).

Role rodičů jakožto klientů vzdělávacích institucí se dostala do popředí zájmu až během posledních několika let, avšak má stále větší význam, a to zvláště v rámci snah o zkvalitnění a zprůhlednění činnosti škol. V zahraničí a nyní i u nás se prosazuje tzv. akontabilita: Školy mají projevovat svou zodpovědnost vůči svým klientům, tj. především rodičům, kteří jim svěřují děti do edukační péče.

Třetí role rodičů – jakožto *participantů v ovlivňování škol* – je vlastně syntézou obou předchozích: Jde v ní o to, aby rodiče mohli využívat a skutečně využívali svá práva týkající se působení na školy a na lokální i státní školskou politiku. K tomu dnes většina zemí – včetně České republiky – vytvořila legislativní podmínky, zejména prostřednictvím zákonů či předpisů o školských radách

Participaci rodičů na ovlivňování škol v současné době legislativa zabezpečuje. Práva rodičů i práva dětí jsou chráněna zákony, mezinárodními dokumenty a dalšími právními předpisy

Individuální práva rodičů zahrnují především právo rodičů na *svobodnou volbu školy* pro jejich děti.(Charta práv rodiny, článek 5, část b) ze dne 22. října 1983)

K individuálním právům rodičů patří také *právo na informace* o výsledcích vzdělávání jejich dětí, jak stanoví Zákon č.561/2004, § 21 – Práva a povinnosti zákonných zástupců část 3.

Dále event. také i na informace o vnitřní organizaci školy, jejím řízení a hospodaření.

Kolektivními právy rodičů jsou označována práva, týkající se jejich zastoupení v řídicích či poradních orgánech školství

Neméně důležitým mezinárodně právním dokumentem je *Úmluva o právech dítěte*, uveřejněná ve *Sbírce zákonů pod č. 104/1991 Sb.* ratifikovaná v roce 1991, v níž jsou deklarovány povinnosti státu podle čl. 18:

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, vynaloží veškeré úsilí k tomu, aby byla uznána zásada, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Rodič, nebo v odpovídajících případech zákonní zástupci, mají prvotní odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Základním smyslem jejich péče musí přitom být zájem dítěte.
2. Za účelem zaručení a podpory práv stanovených touto úmluvou poskytují státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, rodičům a zákonným zástupcům potřebnou pomoc při plnění jejich úkolu výchovy dětí a zabezpečují rozvoj institucí, zařízení a služeb péče o děti.
3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná opatření k tomu, aby bylo zabezpečeno právo dětí pracujících rodičů využívat služeb a zařízení péče a dětí, která jsou pro ně určena.

Míra angažovanosti rodičů pro školu závisí na postojích, které rodiče a veřejnost zaujímají vůči škole a školnímu vzdělávání. Rodiče jsou ze zákona odpovědní za výchovu svých dětí a stávají se tak významnými aktéry výchovy a vzdělávání dětí, tudíž je třeba usilovat o vzájemnou komunikaci a kooperaci rodiny a školy. To vše je v současné době předmětem zájmu pracovníků pedagogické teorie a výzkumu i odborníků ve vzdělávací politice nejen u nás, ale především v evropských zemích.

3.7 Shrnutí

Ve školském zákoně je konstatováno, že „vzdělávání poskytované podle tohoto zákona je veřejnou službou“. Plně se to týká i mateřských škol, které též zákon zařazuje do systému vzdělávání a představují jeho počáteční stupeň řízený a organizovaný MŠTM. Služby obecně jsou činnosti, které uspokojují určitou potřebu, ať individuální či kolektivní. Podle charakteru mohou být materiální nebo nemateriální povahy. Z hlediska poskytovatele je členíme na soukromé – poskytované na základě tržních

mechanismů v rámci soukromého sektoru – a na služby veřejné poskytované v rámci veřejného sektoru veřejnou správou na netržní bázi.

Veřejný sektor významně ovlivňuje celkové životní podmínky lidí a ekonomický rozvoj společnosti. Je financován z veřejných zdrojů a jím realizované služby jsou vytvářené, organizované nebo regulované orgány veřejné správy tak, aby byly poskytovány způsobem nezbytným pro uspokojování společenských potřeb.

V ČR byly rozděleny do tří skupin: správní činnosti, finanční podpory a věcné veřejné služby (např. zdravotnictví, školství, kultura, doprava, obrana, životní prostředí a další)

Mezi veřejné služby, které stát pro své občany zajišťuje, resp. garantuje nebo i poskytuje, je tedy zařazeno vzdělávání reprezentované především školskou soustavou. Vzdělávání jako veřejnou službu poskytují především školy veřejné - zřizované státem, kraji nebo obcemi, ale mohou je zajišťovat také subjekty soukromé, avšak za podmínek stanovených státem, tedy podle školského zákona.

Mateřské školy institucionálně zabezpečují předškolní vzdělávání, které podle zákona napomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání. Jsou počátečním stupněm veřejného vzdělávání organizovaného a řízeného MŠTM. Tím, že je zákon zařazuje mezi druhy škol, stávají se už ze zákona poskytovateli vzdělávání jako veřejné služby. K tomu, aby mohly tuto službu na státem garantované úrovni vykonávat, musí splnit řadu legislativně právních podmínek, týkajících se jejich ustavení a činnosti, jež byly podrobně uvedeny výše. Musí být zapsány ve školském rejstříku, čímž získávají bez ohledu na zřizovatele možnost získání dotací, ať už ze státního rozpočtu, evropských fondů či jiných veřejných zdrojů. Mateřské školy jsou tedy institucí veřejné služby, která vzniká a funguje za státem stanovených podmínek na základě zákona a z něho vyplývajících předpisů a nařízení.

Avšak rozhodujícím pro společenskou funkci mateřské školy jako veřejné služby je to, v jakém rozsahu a kvalitě tuto službu plní. Neboť škola není jen instituce, ale neméně důležitá je její činnost. Stát jako garant celkové úrovně vzdělávání určuje také rozsah a cíle vzdělávání. K tomu slouží Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, jenž je pro školy závazný a na jehož základě si mateřské školy podle svých podmínek zpracovávají vlastní školní vzdělávací programy

Velmi významnou roli v plnění úkolu mateřských škol jako veřejné služby je vzájemný vztah mezi školou a rodiči. Je to důležité proto, že rodiče podle zákona nesou

odpovědnost za výchovu a vzdělání dětí a jsou zároveň klienty vzdělávacích zařízení. Mají také právo být participaci v ovlivňování vzdělávacích institucí. Těmto otázkám se věnuje v posledních letech zvýšená pozornost.

Jak již bylo řečeno, stát garantuje úroveň vzdělávání jako veřejné služby jak co do vytváření potřebných institucí, tak do jeho rozsahu a úrovně v souladu se společenskou potřebou, neboť platí, že ve vzdělání a výchově má lidstvo nástroj řízení a určité kontroly účinnější, nežli jsou mechanismy zákazů a příkazů daných předpisy a zákony.

PRAKTICKÁ ČÁST

4. Cíl výzkumu

Cílem práce a výzkumného šetření bylo zjistit, jak je chápána odbornou, pedagogickou i rodičovskou veřejností věta uvedená v Rámcově vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání: „*vzdělávání poskytované podle školského zákona je veřejnou službou.*“

Práce vycházela z předpokladu, že spojení výrazu služba – veřejná služba – v souvislosti s mateřskou školou, je často vnímáno, chápáno a i prezentováno v mnoha případech ve smyslu služby spíše sociálního charakteru, uspokojování potřeb či nabídky klientům a uspokojování poptávky.

Příprava a následná realizace výzkumného šetření tedy vycházely z toho, že tento pojem není přesně chápán v tom významu, jak jej formulovali autoři školského zákona.

Výzkumné šetření bylo zaměřeno na zmapování významu této formulace z pohledu odborníků, předškolních pedagogů a rodičů dětí navštěvujících mateřskou školu.

Dále pak na komparaci pohledu odborníků a pedagogů na tento výzkumný problém. Bylo vycházeno z předpokladu, že u obou výše zmíněných skupin respondentů (odborníků a pedagogů) bude, vzhledem k odbornému zaměření, pohled na vnímání a objasnění pojmu stejný.

Pohled rodičovské veřejnosti v komparaci pohledu pedagogů, by vzhledem k zainteresovanosti na společný zájem dítěte, měl být shodný. Avšak s ohledem na mé vlastní zkušenosti z praxe se domnívám, že názory mohou být rozdílné.

Školským zákonem jsou mateřské školy zařazeny do vzdělávací soustavy a tím tedy mezi ostatní druhy škol. Jejím základním závazným dokumentem je Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, který upravuje vzdělávání dětí v mateřských školách, kde je stanoveno, že poskytování předškolní vzdělávání je veřejnou službou. Výzkum byl tedy zaměřen konkrétně na předškolní vzdělávání a mateřské školy, které je poskytují jako veřejnou službu

Cíl výzkumné části:

Jak je odborníky, pedagogickými pracovníky a rodičovskou veřejností chápána věta: „poskytování předškolního vzdělávání podle školského zákona je veřejnou službou.“ uvedená v Rámcově vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání.

4.1. Hypotézy výzkumného šetření

Pro účely výzkumného šetření byly stanoveny následující hypotézy:

Hypotéza H 1 :

Předpoklad, že zkoumaná věta: „Poskytování předškolního vzdělávání je podle školského zákona veřejnou službou“ je chápána a vysvětlována různě.

Hypotéza H 2 :

Předpoklad, že se shodují názory odborníků a předškolních pedagogů na zkoumaný problém.

Hypotéza H 3 :

Předpoklad, že se liší názor předškolních pedagogů a rodičů dětí navštěvujících mateřskou školu.

4.2. Výzkumné metody

Základní výzkumnou metodou bylo zvoleno dotazníkové šetření. Dotazník je jedna z nejpoužívanějších metod výzkumu a je velmi rozšířená. Dotazníková metoda zakládá shromažďování dat na dotazování osob a je charakterizována tím, že je určena pro hromadné získávání údajů. Jasným sdělením odpovídají respondenti na soustavu otázek nebo položek ve formě tištěných dotazníků. Pokud se na otázky může odpovídat volně, nazývají se tyto otázky *otevřené*, *uzavřené* otázky dávají na výběr pouze odpovědi uvedené v dotazníku a respondent si musí vybrat takovou, která je pro něj nejvhodnější a nejvíce vystihuje jeho názor či postoj.

Nevýhodou dotazníku je obvykle nižší věrohodnost a otázky nemusí být všem srozumitelné. Také záleží na situaci, v jaké je dotazník vyplňován.

Klade také větší nároky na srozumitelnost, jednoznačnost otázek a pečlivost přípravy. Problematická je u dotazníkových šetření jejich návratnost.

Tato metoda se využívá u hromadného zkoumání a získávání dat, nebo když je potřeba zadat stejné otázky většímu počtu lidí. Mohou být anonymní, tím lze zvýšit upřímnost odpovědí, nebo s uvedením jmen respondentů.

4.3. Dotazníky

Pro účel tohoto výzkumného šetření byly otázky formulovány pro konkrétní skupiny respondentů a to pro pedagogické pracovníky v mateřské škole a rodiče dětí navštěvujících mateřskou školu.

Pro obě skupiny respondentů byl dotazník stejného znění.

Dotazník tvořilo oslovení s žádostí o vyplnění a záměrem dotazování s ujištěním o dodržení anonymity. Obsahoval 4 výzkumné otázky.

Při vypracování byly užity otázky otevřené z důvodu bohatší informovanosti a umožnění respondentovi zdůvodnění a objasnění svého stanoviska. Neomezovaly jej a nevnucovaly mu volbu. Poskytují tak široké spektrum různých názorů.

Dávají odpovědím tázaného širší vztahový rámec. Kladou málo omezení na odpovědi, mohou ukázat na důležité vztahy a souvislosti. Dotazovaní dávají někdy na tyto otázky nečekané odpovědi, které mohou naznačit existenci původně nepředvídaných vztahů.

Nevýhodou otevřených otázek je jejich vyhodnocování a jsou pro respondenta obtížnější z důvodu hledání vhodné formulace a posléze i napsání.

Pokud by otázka byla formulována jako uzavřená, respondenty by limitovala nabízenými možnostmi. Neměla by vypovídající hodnotu a zkreslovala by objasnění, jak je pojem respondenty vnímán.

Pro potřeby tohoto výzkumného šetření byla proto nezbytná volba otevřených otázek z důvodu vlastní formulace a vysvětlení zkoumané věty „poskytování předškolního vzdělávání je podle školského zákona veřejnou službou“ u jednotlivých respondentů.

Úvodní dvě otázky mapují orientaci a znalosti respondenta o průběhu školské reformy v souvislosti se školským zákonem a existenci Rámcově vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání.

Třetí otázka informuje o formulaci v Rámcově vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání: „Poskytování předškolního vzdělávání je podle školského zákona veřejnou službou“ a zjišťuje respondentův názor na tento pojem.

Čtvrtá otázka je doplňující k otázce třetí. Cílem bylo zjistit, jaké názory panují mezi pedagogy a rodiči na poslání, funkci a smysl mateřských škol jako veřejné služby.

Znění obou dotazníků je zveřejněno v příloze.

Výsledky dotazníkových otázek byly vyhodnocovány procentuelně a jsou doplněny grafem.

4.4. Výzkumný vzorek a organizace

K účelům výzkumného šetření této diplomové práce byly vybrány tři skupiny respondentů.

První skupinou oslovených respondentů byli zejména odborníci v rezortu školství: Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy, Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy, Pedagogické fakulty Masarykovy Univerzity, Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, University Palackého v Olomouci, Výzkumného ústavu pedagogického, České školní inspekce, Společnosti pro mozkově kompatibilní vzdělávání a ředitelé základních škol.

Odborníky jsem kontaktovala buď osobní návštěvou, telefonicky nebo e-mailem a požádala je o vyjádření jejich názoru na zkoumaný problém.

Druhou skupinou respondentů byli rodiče dětí navštěvujících mateřskou školu.

Oslovila jsem ředitelky mateřských škol s prosbou o předání dotazníků rodičům a s následným vyplněním. Kontakt jsem zvolila buď osobní návštěvou, zasláním poštou nebo e-mailem na základě telefonické domluvy.

Výzkumu se zúčastnily mateřské školy Prahy 15, Prahy 1, Veselí nad Lužnicí, Karlových Varů, Ostravy.

Zvláštní podskupinu tvořili rodiče, kteří se zúčastnili výzkumu na základě rozeslaného e-mailu jednoho z rodičů z naší mateřské školy. Jednalo se o skupinu 20 respondentů z různých míst České republiky.

Třetí skupinou respondentů byly pedagogické pracovnice mateřských škol. Část respondentů byly pedagogické pracovnice z výše uvedených mateřských škol.

Část oslovených respondentů byly studentky Pedagogické fakulty UK – presenční studium.

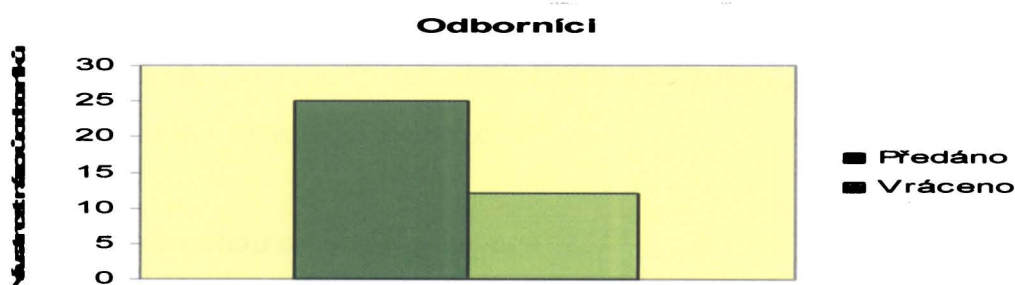
4.5. Návratnost dotazníků

První skupina respondentů byla postupně oslovena a kontaktována od května 2009 v celkovém počtu 25 **odborníků**. Postupná návratnost byla v průběhu května 2009 až ledna 2010 v počtu 12. Celková návratnost byla 48 %. Údaje jsou shrnuty v následující tabulce č. 1:

Tabulka č. 1.: Názory odborníků

	Předáno	Vráceno	%
Odborníci	25	12	48%

Grag č.1



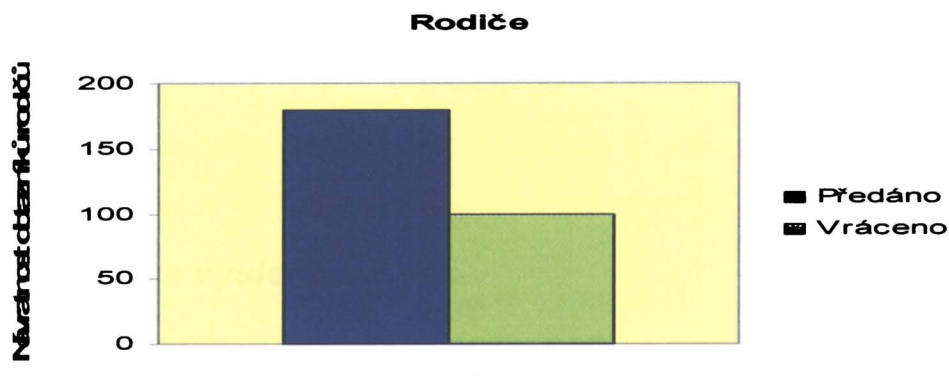
Druhou skupinou respondentů byli **rodiče** dětí navštěvujících mateřskou školu.

Rozesláno bylo celkem 180 dotazníků, vráceno 100 dotazníků. Celková návratnost tedy byla 56%. Údaje jsou shrnuty v následující tabulce č. 2:

Tabulka č. 2 – Návratnost dotazníků rodičů

	Předáno	Vráceno	%
Rodiče	180	100	56%

Graf č. 2

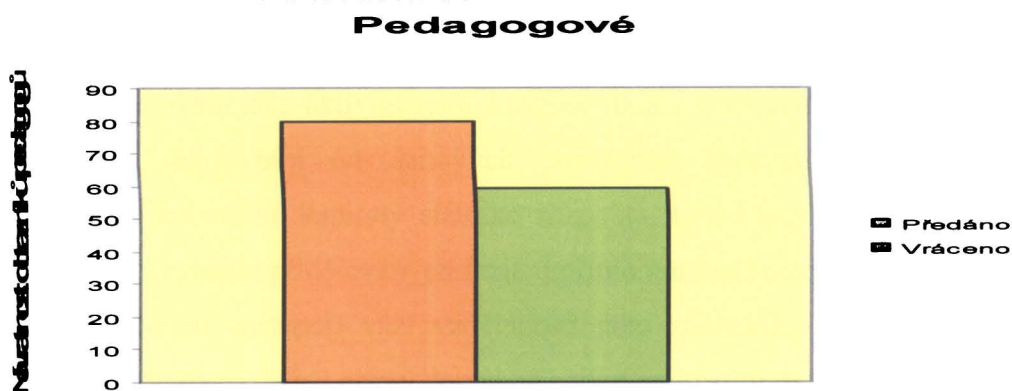


Třetí skupina respondentů byli **pedagogičtí pracovníci** mateřských škol. Rozesláno bylo celkem 80 dotazníků, vráceno 59 dotazníků. Celková návratnost je 74 %.

Údaje jsou shrnuty v následující tabulce č. 3

Tabulka č. 3 Návratnost dotazníků pedagogů

	Předáno	Vráceno	%
Pedagogové	80	59	74%



4.6. Analýza výsledků

4.6.1 Analýza výsledků odborníků

Většina odborníků chápe význam zkoumané formulace v souladu se školským zákonem. Z důvodu zachovat co nejpřesnější vyjádření jsou uveřejněny názory některých odborníků v plné citaci a s jejich souhlasem.

Zuzana Bečvářová – školní inspektorka

Zákona č. 561/2004 Sb., (školský zákon) ve znění pozdějších předpisů, uvádí v § 3 odst. (3) jedinou větu „**Vzdělávání poskytované podle tohoto zákona je veřejnou službou.**“

Rovněž RVP PV/2004 na konci 2. kapitoly - Předškolní vzdělávání v systému vzdělávání a jeho organizace uvádí, že „**Poskytování předškolního vzdělávání podle školského zákona je veřejnou službou.**“

Ze školského zákona tedy vyplývá, že veškeré vzdělávání na všech stupních škol a školských zařízeních poskytované podle tohoto zákona (tedy nejen v mateřských školách) **je veřejnou službou**. Nelze tedy oddělovat mateřskou školu - předškolní

vzdělávání jako něco jiného než vyšší stupně škol i když vzdělávání dětí v mateřské škole je nepovinné a neposkytuje žádný stupeň vzdělání a úloha mateřských škol je obecně chápána z dvojí funkce - sociálního i vzdělávacího významu.

Veřejnou službu chápu jako aktivitu státu, který se stará o vzdělávání dětí - národa, a to tím způsobem, že vybírá od daňových poplatníků finanční prostředky, které přerozděluje na jednotlivé kapitoly státního rozpočtu, tzn. i kapitoly školství. Podle mého názoru je množství přidělovaných financí přímo úměrné tomu, jak si představitelé našeho státu (volení zástupci) váží vzdělanosti jako základního potenciálu rozvoje společnosti, který má následně přímý dopad na celkovou kvalitu moudrosti a kulturnosti národa včetně jeho prestiže v širším (evropském – celosvětovém) měřítku.

Veřejná služba je podle mého názoru ve společnosti záležitostí celostátní, která se týká všech občanů, podobně jako jsou zdravotnictví, policie, doprava...a řeší se vybíráním a přerozdělováním financí pomocí zákona O státním rozpočtu.

Občané jsou povinni ze svých příjmů platit daně a mají tak právo na bezplatné nebo částečně hrazené využívání služeb, z nichž jedno je vzdělávání včetně vzdělávání dětí předškolních.

Jako školní inspektorka chápu dále, že kvalita poskytované veřejné služby zajišťované prostřednictvím státu z daní občanů, musí být rovněž státem kontrolována. Proto si stát vytváří nástroje pro hodnocení a kontrolu, v našem případě Českou školní inspekci. Ta rovněž v dikci školského zákona, konkrétně § 174 vykonává svou inspekční činnost ve školách a školských zařízeních zapsaných do školského rejstříku (zejména pro účely získávání analýzy a informací o vzdělávání dětí, žáků a studentů, o činnosti škol a školských zařízení, sledování a hodnocení efektivnosti vzdělávací soustavy).

Alice Bláhová- školní inspektorka

Péče o děti předškolního věku formou institucionálního vzdělávání má v naší zemi dlouholetou tradici. Z počátku byl prvotní účel zejména sociální, protože impulz ke zřizování vznikl z obav o nedostatečnou péči dětem zaměstnaných matek. Dlouholetým vývojem se zařízení zásadně změnila ve vzdělávací instituce s vysokou kvalitou a s přesně vymezenou strukturou.

Se spojením výrazů *veřejná služba* a *mateřská škola* je třeba zacházet velmi obezřetně. Část veřejnosti (a dlužno dodat - veřejnosti, která nemá malé děti) totiž stále roli mateřské školy chápe jako instituci, která má prvoplánově zabezpečit péči o děti v době, kdy o ně nemohou pečovat vlastní matky z důvodů jejich pracovního zaneprázdnění. Pojem služba je tedy chápán jako čistě sociální program.

Rodiče malých dětí si na rozdíl od předchozí skupiny uvědomují, že kromě prvotního zajištění poskytuje mateřská škola pravidelné setkávání s dalšími dětmi a správně chápou tento prvek jako významný při výchově svých dětí. Ale i oni se začínají více zajímat o vzdělávací náplň mateřské školy teprve po uspokojení prvních dvou požadavků. Je třeba ale konstatovat, že v poslední době se povědomí rodičů o možnostech předškolního vzdělávání velmi zvýšilo a odborná veřejnost se z toho právem raduje.

Pokud se mám jako odborník vyjádřit k termínu *mateřská škola jako veřejná služba*, musím nutně zdůraznit, že výraz *veřejná služba* chápu především jako státem garantovanou **odbornost, kvalitu, bezpečnost a vstřícnost vůči individualitě** při vzdělávání předškolních dětí. Tedy jako **systém, který propojuje přesně stanovené požadavky s důslednou kontrolou**, která případné odchylky zachytí a následně odstraní. Stát tedy pro *veřejnost* zabezpečuje vysokou úroveň předškolního vzdělávání a tím realizuje svou *službu*.

A že to tak skutečně je, tedy, že tato úroveň není samozřejmá u nestátních institucí, se můžeme přesvědčit u nejrůznějších zařízení, která si nečiní nárok na zařazení do školského rejstříku a přesto mají často v názvu mateřská škola či školka a pod. Tato zařízení nesplňují ve velkém množství případů ani malou část toho, co stát ve školách ve svém rejstříku naprosto samozřejmě poskytuje či zajišťuje. Neinformovaní rodiče však v mnoha případech mylně předpokládají, že zařízení, která nezřizuje stát, budou lepší, zajímavější, vstřícnější apod. Tento jejich omyl však může být pro jejich dítě škodlivý, protože garance nejsou (kromě těch uvedených ve smlouvě) v podstatě žádné. Lze si jen přát, aby povědomí o výhodách *veřejné služby* stále vzrůstalo

Miroslav Hřebecký – ředitel gymnázia

Veřejnou službu vnímám jako cosi, co má natolik vyšší cíle pro společnost, že se stát rozhodne tu oblast podporovat přímo, i s využitím státního rozpočtu a sil státní správy a

územní samosprávy. Je pochopitelné, že podobně prospěšně musí vnímat podporovanou oblast a její smysl i občané - daňoví poplatníci, jinak by byla těžko představitelná dlouhodobá shoda a tolerance přerozdělování prostředků do tohoto segmentu. Pro tuto dlouhodobou udržitelnost je klíčové, aby byl lidem nejen patrný smysl a prospěch, ale služba jim byla doopravdy blízko, chovala se flexibilně, obousměrně komunikovala a naslouchala přáním rodičů. Školství spadá, podobně jako zdravotnictví, do terciální sféry ekonomiky, tedy do služeb a jako služba, navíc podporovaná z veřejných zdrojů ve veřejném zájmu, se musí neustále chovat. K profesionálnímu výkonu dnešní doby patří i dobře zvládnuté public relations, je třeba průběžně dávat o sobě vědět a zákazníky ubezpečovat o své kvalitě a prospěšnosti.

Jindřich Kitzberger - MŠMT

Školy obecně poskytují velmi významnou veřejnou službu a bližší popis této služby je ve školském zákonu. Předškolní vzdělávání bylo uznáno za natolik důležité, že na něj stát velmi významně přispívá. Veřejnou službu zde chápu tak, že je z podstatné části financována z veřejných rozpočtů, že je státem garantována z hlediska kvality (což zahrnuje garanci vzdělávacího obsahu, kvalifikace pedagogů apod.), že k ní mají všichni zájemci za stejných podmínek přístup a že je také všem zaručeno poskytování této služby za stejných podmínek. Kromě toho tato služba musí zajistit i rovné příležitosti pro všechny, kteří se ji rozhodnou využívat, což znamená poskytování služby adekvátně případným specifickým potřebám (například zdravotnímu či sociálnímu znevýhodnění)

Jana Nováčková - Společnost pro mozkově kompatibilní vzdělávání

Určitě existuje právní výklad pojmu "veřejná služba", který se bude vztahovat nejspíš k tomu, že veřejnou službu vykonávají zaměstnanci placení z veřejných prostředků a jejich činnost je regulována řadou předpisů. Vzpomněla jsem si, že hned po změně režimu, tak v tom 90. roce se začalo hovořit o škole jako o službě rodičům. Myslím, že to odráželo snahu o změnu ve vztahu škola - rodina, kde za předchozího režimu škola měla hodně navrch, její autoritativní charakter se projevoval nejen vůči dětem, ale i vůči rodičům. "Služba rodině" snad neměla vyjadřovat přechod do druhého extrému, ale spíš

pokus o vyjádření partnerství a spojenectví. "Veřejná služba" je už mnohem výstižnější - vyjadřuje kýžený stav, kdy škola by měla dávat dětem to, co jim nemůže dát rodina, doplňovat to tak, aby děti jednak sdílely znalosti a dovednosti, s nimiž se v dané společnosti běžně operuje, a jednak aby měly možnost rozšířit svůj socializační proces o zkušenosti s větší skupinou vrstevníků i o zkušenosti s fungováním instituce. Dobrá socializace jedince pak přispívá ke stabilitě společnosti - proto si společnost tuto veřejnou službu zřizuje. Slovo "veřejná" pak chápu také jako otevřená, přístupná podnětům a diskusím, jaké by to působení školy na děti mělo být.

Eva Svobodová - Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Mateřská škola je instituce a proto je zcela na místě, dostane-li se jí přívlastku veřejná, a především by měla být veřejnosti otevřená, spojená s rodinami dětí, které do ní docházejí, s obcí, s regionem, tradicemi atd. To je správné a dětem prospěšné. Za zamyšlení však stojí slovo **služba**, které si můžeme vysvětlit z různých pohledů. Můžeme sloužit formou vazalství, služba je vynucena mocí a my jsme povinni ji naplnit (poddanství, robota...). Další formou služby může být povinnost, kterou jsme dostali z titulu příslušnosti k určité skupině či národu (vojenská služba, úklid v domě atd.), dalším druhem služby může být určitý druh zaměstnání ve prospěch druhých lidí a usnadnění jejich života (např. kadeřnice, čistírna, záchranná služba, technické služby.... Určitě ne na posledním místě by měla stát služba lásky, ať už je zaměřena k člověku či jeho prostřednictvím k Bohu (péče matky o dítě, dcery o otce, charity o chudé, kněze o věřící atd.). Kam zařadit školu, vzdělávací instituci, kterou mateřská škola bezesporu je. Byly kdysi tendence (a není to až tak dávno) vnímat mateřskou školu jako službu zaměstnaným matkám a občas ještě tento náhled zazní především z úst zastupitelů obcí a některých neznalých politiků. Na půdě vysokého učení bych však tento náhled nepřipustila, mateřská škola je škola. Určitě není čistírnou, do které lze odložit dítě a ono se vrátí očištěné od neblahých vlivů společnosti, ani záchrannou službou, která pomůže, když si rodina neví rady. Není ani službou technickou a neměla by být vazalstvím, ani službou vojenskou. Pak pokud máme připustit slovo služba, mělo by být spojeno s významem posledním, tedy s láskou. Pedagog, a to nejen pedagog předškolní, by měl být obdařen láskou k dětem, ke vzdělání, k oboru, kterým se zabývá, ale i láskou ke světu, k přírodě, k lidem, měl by umět láskyplně jednat, nadšeně žasnout,

důvěřovat, respektovat a odpouštět. A pak ve jménu všech těchto lásek sloužit lidem ve prospěch lidství. A to je veřejná služba, kterou ve vztahu ke škole ctím a považuji ji za velice potřebnou a nepostradatelnou.

Zora Syslová - Masarykova Universita

Význam "veřejná služba" chápu z hlediska školského managementu, který se v současné době používá pro řízení škol. Vychází ze zkušeností řízení organizací (ziskových i neziskových), kde se běžně pracuje s termíny "klient", "zákazník" apod. Řízení mateřské školy má samozřejmě svá specifika, ale podstata a východiska jsou naprosto v souladu s manažerskými funkcemi (plánování, organizování, personalistika, vedení lidí a kontrola). Domnívám se, že označení "veřejná služba" souvisí také s decentralizací řízení, které posiluje řízení na nejnižších úrovních (škola, třída) a také posílení spoluúčasti dalších partnerů na řízení, kterými jsou v současné době především rodiče.

Eva Šmelová - Universita Palackého v Olomouci

Mateřská škola je specifická sociální instituce, jejímž úkolem je zprostředkovat svým zákazníkům kvalitní předškolní edukaci. Cílem mateřské školy tedy není vytvářet zisk, ale poskytovat kvalitní službu, a to již v podobě zmíněné předškolní edukace, podpory rodinné výchovy, poradenského servisu a nejrůznější osvěty. MŠ skládají své účty nejenom zřizovatelům, ČŠI atd., ale i rodičům dětí, které danou mateřskou školu navštěvují.

Na základě uvedeného mohu konstatovat, že mateřská škola je poskytovatelem (většinou) veřejné služby.

Karel Špecián – ředitel základní školy

Pokud je vzdělávání organizováno a financováno státem ve veřejném zájmu, nepochybně se jedná o službu. Mnozí lidé ale dnes chápou slovo služba jako *povinnost druhému posloužit, (vždyť na to přispívám ze svých daní!)*, nikoli *podle svých schopností nabízet svůj um a dovednosti ve prospěch celku*. Soudci také společnost umožnila

příslušné vzdělání a nyní očekává, že bude v souladu se zákonem a svěřenými pravomocemi společnosti sloužit. Stejný náhled ale bohužel nemá průměrný občan i na předškolním vzdělávání.

Analýzou odpovědí odborníků bylo zjištěno, že téměř všichni chápou pojem předškolní vzdělávání poskytované mateřskými školami jako veřejnou službu ve smyslu školského zákona a přinesli k tomuto tématu různorodé myšlenky a podnětné návrhy.

Pohledy na objasnění a vyjádření pojmu se pouze částečně odlišují tím, v jakém rezortu odborníci pracují – z hlediska školského managementu a marketingu, public relations, zejména i z hlediska vlastní činnosti školy.

4.6.2 Analýza výsledků rodičů

Vyhodnocení dotazníků rodičů, které obsahovaly 4 otevřené výzkumné otázky.

Otázka č. 1

Víte, že probíhá školská reforma a v roce 2004 byl vydán nový školský zákon?

Graf k otázce č. 1

Víte, že probíhá školská reforma a v roce 2004 byl vydán nový školský zákon?



Z výsledku grafu vyplývá, že většina rodičů - 66% - má povědomí o probíhající školské reformě a vydání nového školského zákona.

Otázka č. 2

Víte, že v souvislosti s tímto zákonem byl vydán Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání?

Graf k otázce č.2



Výsledné údaje ukazují, že většina rodičů - 61% - není dostatečně informovaná o Rámcově vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání

Otázka č.3

V tomto programu je formulace: „Poskytování předškolního vzdělávání je podle školského zákona veřejnou službou“

Zkuste vyjádřit, co pro Vás tento pojem znamená:

Vzhledem k přehlednějšímu a přesnějšímu vyhodnocování i zpracování byly vytvořeny kategorie, do kterých byly začleněny jednotlivé odpovědi respondentů. Vyhodnocovány tak byly jednotlivé konkrétní odpovědi.

Zájem státu

- Službou, kterou by měl poskytovat stát svým občanům a ti ji mohou a nemusí využít
- Škola zastřešena státem, který dohlíží, aby bylo v souladu se zákonem a na úrovni
- Program vydávaný, schvalovaný a dotovaný MŠMT určen pro státní a soukromé mateřské školy

Služba poskytovaná a dostupná široké veřejnosti (všem dětem předškolního věku) bez rozdílu ve veřejném zájmu

- Institucionálně podporovaná a dostupná všem kdo platí daně
- Všem po stránce finanční, z hlediska otevírací doby
- Dosažitelná všem skupinám s očekáváním standardního stupně kvality
- S možností vyjádřit otevřeně svou spokojenost i nespokojenost s poskytováním této služby
- Umožňuje rozvoj dětí, rodičům pracovat, prospívá tak společnosti
- Vytvářena na základě potřeb veřejnosti
- Dostupná těm, kdo to potřebují, nebo o ní stojí

Zajištění vzdělávání

- Důležité pro možnost dalšího vzdělávání

Odborné pedagogické vedení

- Péče o děti pedagogickými odborníky
- Odborníci – pedagogové ne „hlídačky“ dětí

Financování státem

- Hrazení ze státního rozpočtu
- Zajišťována státem a obcemi finančně
- Mohou být zřizovány státem, soukromými subjekty s různým financováním a různé formy finanční spoluúčasti rodičů

Povinné a bezplatné

Příprava na školu

- Možnost zařazení dítěte do kolektivu a příprava na školu
- Zpestření znalostí nabyté s rodiči a odborným přístupem v mateřské škole připraví na školu

Možnost spolupráce s rodiči

- Spolupodílení na přípravě ŠPV – připomínkování
- Možnost vyjádřit svou spokojenost popř. nespokojenost
- Realizace požadavků rodičů
- Úprava nabídky podle požadavků rodičů

Pomoc zaměstnaným rodičům

Nesouhlas s pojmem služba

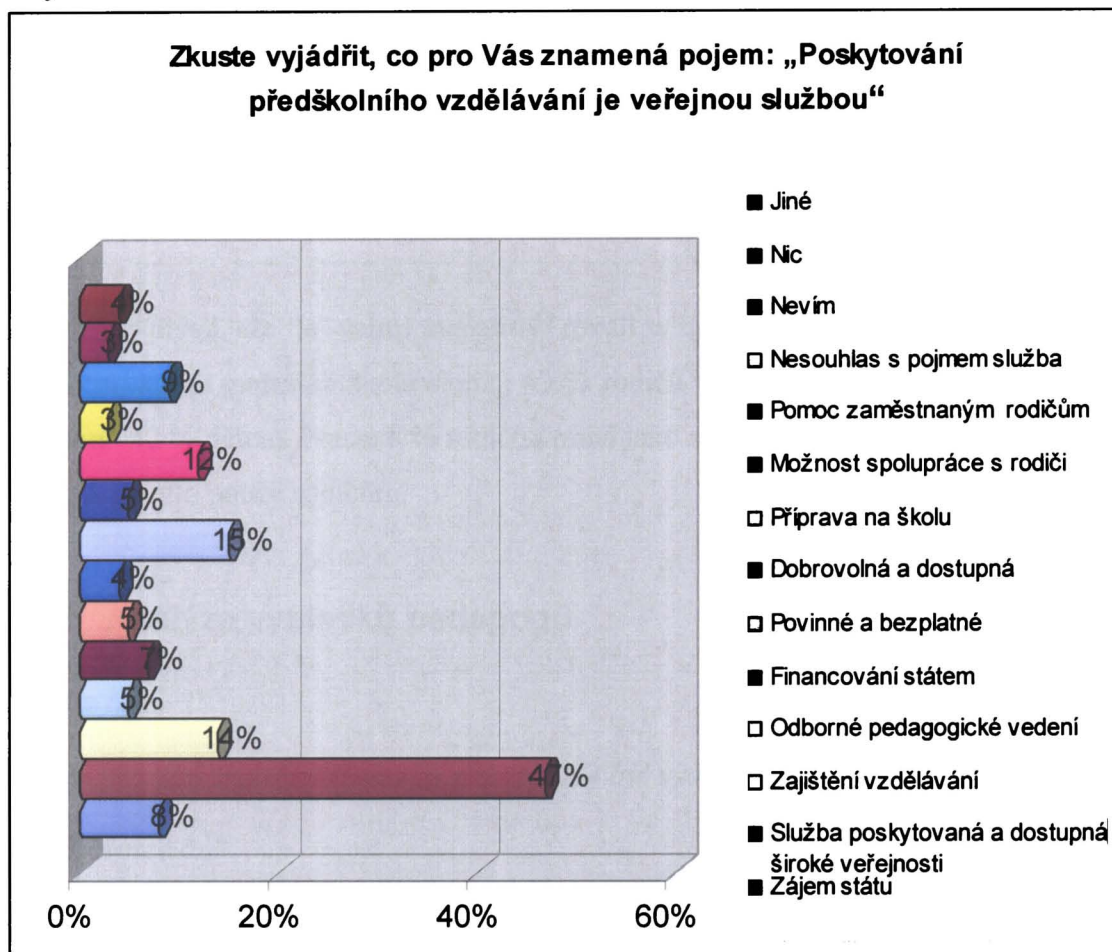
Nevím

Nic

Jiné

- Z dětí se dělají veřejné věci
- Není prakticky možné ovlivnit jeho kvalitu
- Kritika místních úřadů na zřizování mateřských škol a umisťování dětí- neplánovanost
- Zatím to není služba

Graf k otázce č. 3



Z odpovědí na danou otázku vyplývá, že většina rodičů tj. 47 % chápe pojem „předškolní vzdělávání jako veřejná služba“ jako službu poskytovanou a dostupnou široké veřejnosti. Pro 14 % rodičů znamená zajištění vzdělávání, 15 % jako přípravu na školu. Dále pak 12 % rodičů jako pomoc zaměstnaným rodičům, 8% rodiči je vnímána jako zájem státu. Stejně tj, 8% zastoupení měla odpověď „nevím“. Pro 5% rodičů je vnímána ve smyslu odborného pedagogického vedení. Pro 3% skupinu rodičů tento pojem neznámá nic, také poslední 3% skupinu tvořili rodiče, kteří nesouhlasili s pojmem služba jako takovým.

Otázka č.4

Dovedli byste charakterizovat, komu má mateřská škola „sloužit“?

Graf k otázce č. 4



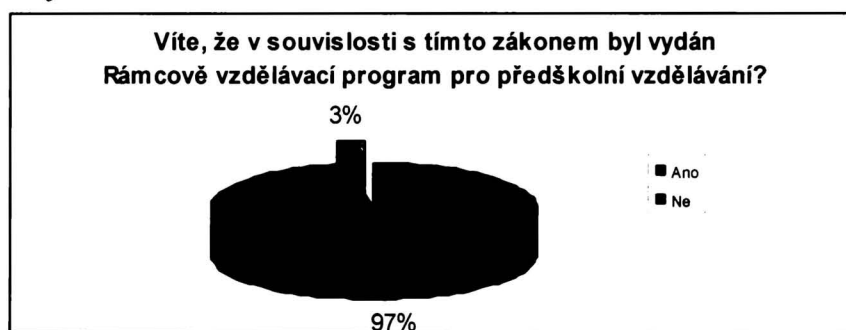
Z údajů vyplývá, že je velmi nepatrný rozdíl v odpovědi dvou skupin rodičů ve vyjádření, komu mateřská škola slouží. 43 % rodičů vyjádřilo názor, že slouží dětem a rodičům. 42 % dětem. Pouze 8 % rodičů vnímá jako službu dětem, rodičům a státu. 7 % pak uvedlo pouze rodičům.

4.6.3 Analýza výsledků pedagogů

Otázka č. 1

Víte, že probíhá školská reforma a v roce 2004 byl vydán nový školský zákon?

Graf k otázce č. 1



Z uvedeného grafu vyplývá, že pedagogičtí pracovníci jsou dobře informováni o školské reformě a školském zákoně, pouze dva odpověděli záporně.

Otázka č. 2

Víte, že v souvislosti s tímto zákonem byl vydán Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání?

Graf k otázce č.2



Z údajů vyplývá, že všichni pedagogičtí pracovníci zúčastnění ve výzkumu, mají znalost o rámcově vzdělávacím programu.

Otázka č.3

V tomto programu je formulace: „Poskytování předškolního vzdělávání je podle školského zákona veřejnou službou“

Zkuste vyjádřit, co pro Vás tento pojem znamená:

Při vyhodnocování výzkumné otázky bylo postupováno stejně jako u respondentů skupiny rodičů.

Zájem státu

- Zájem státu, který zajišťuje a garantuje jeho úroveň

Služba poskytovaná a dostupná široké veřejnosti (všem dětem předškolního věku) bez rozdílu ve veřejném zájmu

- Poskytována veřejně dostupná všem bez regulativů z veřejných finančních prostředků bez rozdílu

Zajištění vzdělávání

Možnost spolupráce s rodiči

- vyjádření veřejnosti k činnosti mateřské školy

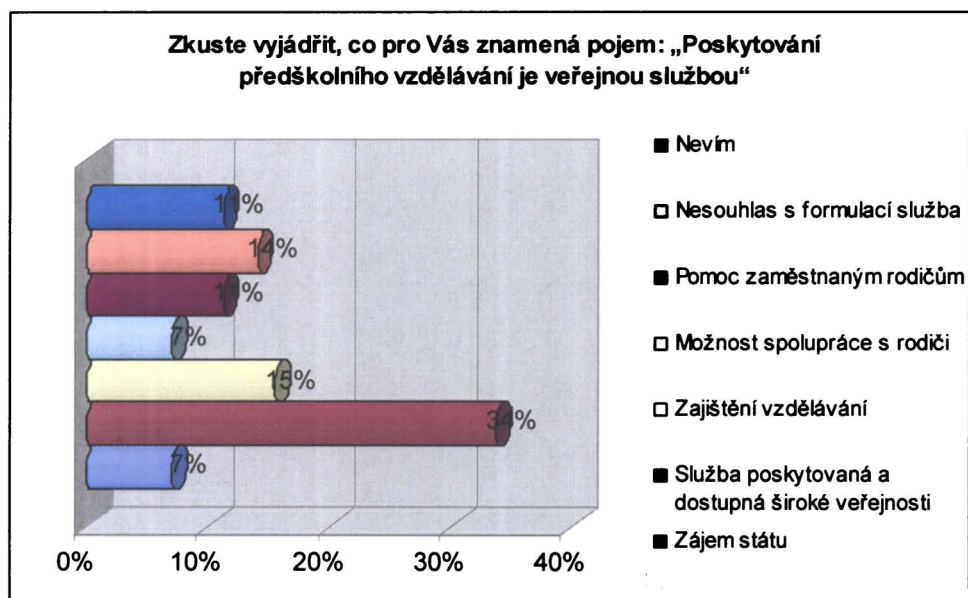
Pomoc zaměstnaným rodičům

Nesouhlas s formulací služba

- Znamená ponížení
- Přirovnání k službám – čistírna, prádelna
- Vzbuzuje dojem sociální služby
- Pojem = představa „hlídání“

Nevím

Graf k otázce č.3

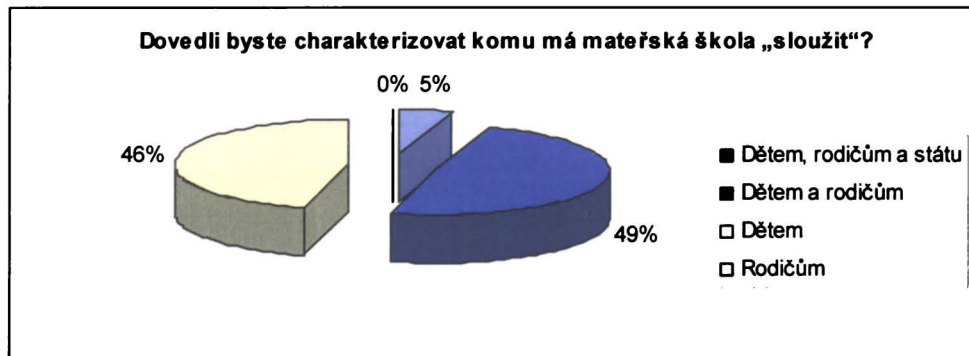


Graf ukazuje, že nejvíce, 34 % pedagogů, preferovalo mateřskou školu jako službu poskytovanou a dostupnou široké veřejnosti, 15 % ji označilo jako zajištění vzdělávání, 14 % nesouhlasilo s pojmem služba vůbec. Jako pomoc zaměstnaným rodičům uvedlo 11 % a 7 % pedagogy je vnímána jako zájem státu a možnost spolupráce s rodiči, Za pozornost stojí, že celkem 11 % odpovědí znělo „nevím“.

Otázka č.4

Dovedli byste charakterizovat komu má mateřská škola „sloužit“?

Graf k otázce č. 4



Z daného výsledku vyplývá, že 49 % pedagogů uvádí mateřskou školu jako službu rodičům a dětem, 46 % jako službu dětem, a 5 % je vnímána jako služba dětem, rodičům a státu.

4.7 Komparace výsledků

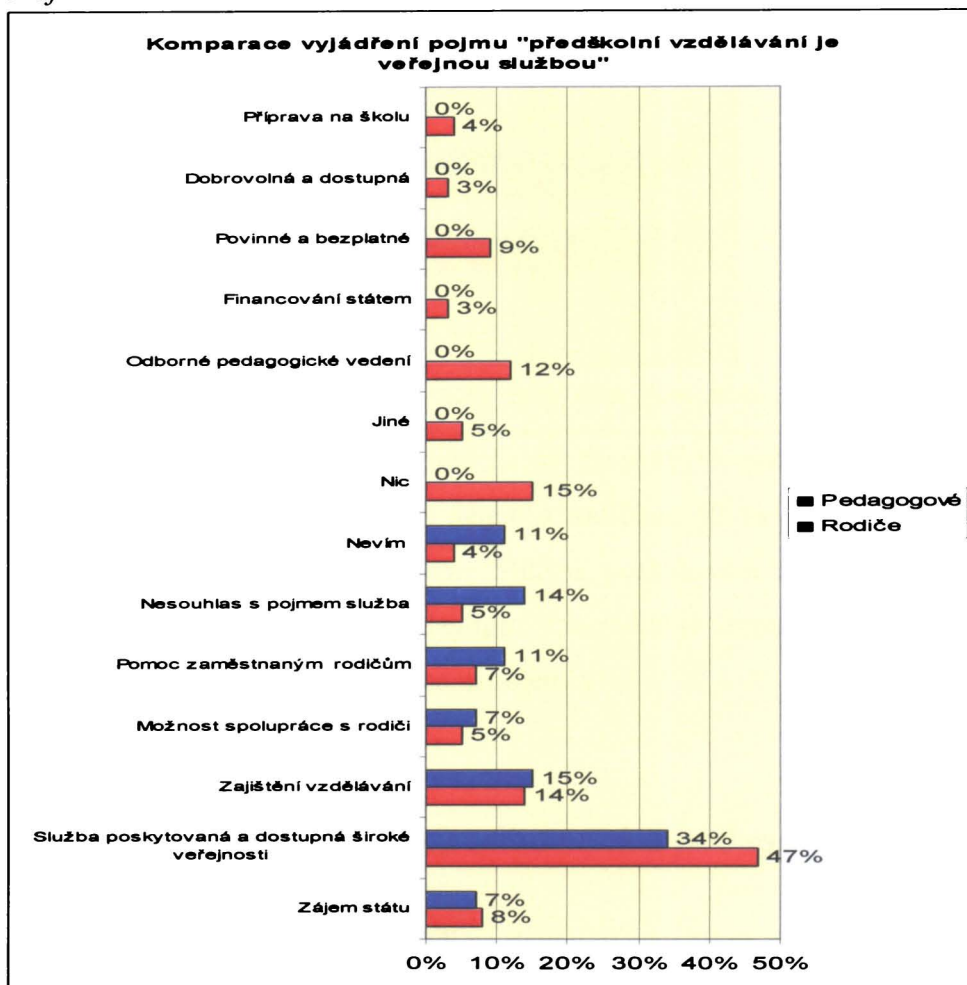
4.7.1 Komparace výsledků pedagogů a rodičů

Otázka č. 3

V tomto programu je formulace: „Poskytování předškolního vzdělávání je podle školského zákona veřejnou službou“

Zkuste vyjádřit, co pro Vás tento pojem znamená:

Graf k otázce č. 3



U obou skupin dotazovaných respondentů tj. 47 % rodičů a 34 % pedagogů se nejvíce vyskytovala odpověď služba poskytovaná a dostupná široké veřejnosti, další skupinu

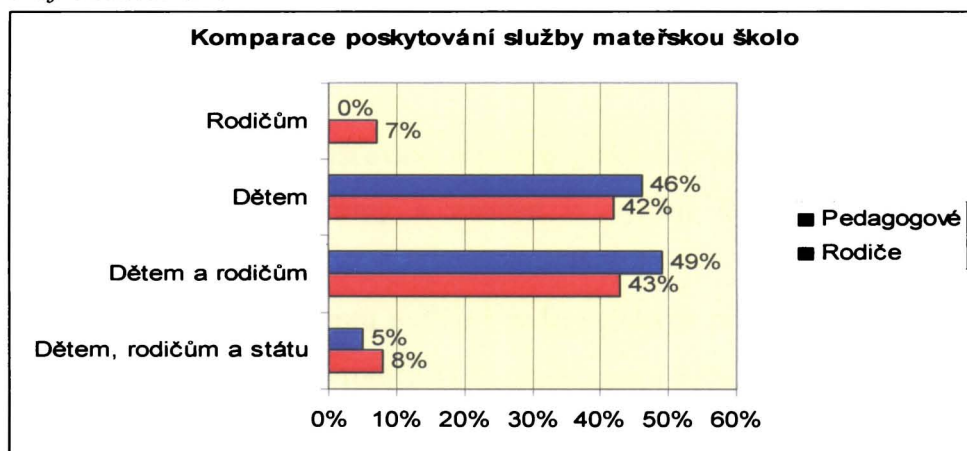
tvořilo 14 % rodičů a 15 % pedagogů, kteří preferovali službu ve smyslu zajištění vzdělávání. Pomoc zaměstnaným rodičům uvedlo 11 % rodičů a 7 % pedagogů.

Možnost spolupráce s rodiči se shodně vyjádřilo 7 % rodičů a 5 % pedagogů. S pojmem služba nesouhlasilo 5 % rodičů a 14 % pedagogů. Pro odpověď „nevím“ se rozhodlo 4 % rodičů a 11 % pedagogů.

Otázka č.4

Dovedli byste charakterizovat komu má mateřská škola „sloužit“?

Graf k otázce č. 4



Z údajů vyplývá, že nejvíce rodičů tj. 43 % a 49 % pedagogů odpovědělo na tuto otázku, že mateřská škola slouží dětem a rodičům, 42 % rodičů a 46 % pedagogů ji vnímá jako službu pouze dětem. Službu poskytovanou dětem, rodičům a státu odpovědělo 8 % rodičů a 5 % pedagogů. 7 % rodiči je vnímána jako služba rodičům.

U pedagogů se tato možnost vůbec neobjevila

4.7.2 Komparace výsledků odborníků a pedagogů

Oslovení odborníci pojali odpovědi na danou otázku širěji, zamýšleli se nad problémem z mnoha hledisek a přinesli také řadu cenných podnětů a myšlenek.

Jinak je tomu u pedagogů, kde se ukazují nejasnosti v chápání pojmu předškolního vzdělávání jako veřejné služby ve smyslu školského zákona a rámcově vzdělávacího programu. Je vnímán jako služba poskytovaná státem a dostupná široké veřejnosti. Jako zájem státu o vzdělávání dětí, možnosti spolupráce s rodiči, pomoc zaměstnaným

rodičům. Skupinou pedagogů je vnímána velmi negativně. Je přirovnávána k službám občanům jako je prádelna, čistírna, sociálním službám, v jednom případě znamená ponížení.

4.8 Závěry výsledků výzkumného šetření

Záměrem výzkumného šetření bylo ověřit, jak je chápána věta uvedená v Rámcově vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání: „*poskytování předškolního vzdělávání podle školského zákona je veřejnou službou.*“ z pohledu odborníků, předškolních pedagogů a rodičů dětí navštěvujících mateřskou školu, uváděná ve školském zákoně.

V této souvislosti byla zjišťována u pedagogických pracovníků a rodičů informovanost o průběhu školské reformy a znalost o vydání školského zákona a Rámcově vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání.

U obou skupin respondentů rodičů i pedagogických pracovníků byla znalost průběhu školské reformy vysoká u rodičů 66 %, u pedagogů 97%.

Povědomí o existenci Rámcově vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání byla u pedagogů, dle předpokladu, 100%., u rodičů pouze 39 %. Je tedy zřejmé, že více jak polovina dotázaných rodičů nemá povědomí o tomto zákonem stanoveném dokumentu.

Zkoumaná věta je téměř všemi odborníky chápána ve smyslu, jak je stanovena školským zákonem. Formulace a snaha o zachycení co nejpřesnějšího vystižení tohoto pojmu se liší pouze úhlem pohledu, který odborníci zaujmají vzhledem ke svému pracovnímu zaměření a působení v rezortu.

Převážná část rodičů chápe zkoumanou formulaci jako službu poskytovanou, dostupnou a dosažitelnou širokou veřejností, připravující děti na vstup do základní školy. Dále jako zájem státu, který v souladu se zákonem umožňuje vzdělávání prostřednictvím programu schvalovaným MŠMT, je povinnou a bezplatnou, hrazenou ze státního rozpočtu za odborného pedagogického vedení.

Pedagogičtí pracovníci vnímají pojem jako službu poskytovanou a dostupnou široké veřejnosti, zajišťující vzdělávání, pomoc zaměstnaným rodičům, jako zájem státu, který garantuje jeho úroveň.

Téměř 11 % pedagogů a 5% rodičů nesouhlasí s formulací „služba.“

Smysl, poslání a funkci mateřské školy jako instituce, která poskytuje veřejnou službu, obě dotazované skupiny (tj, rodiče a pedagogové) preferovaly shodně prvotně jako službu rodičům a dětem a druhotně jako službu dětem.

Ve třetím případě, pouze však malým procentem (rodiče 7 %, pedagogové 5 %), jako službu dětem, rodičům a státu.

Za pozornost stojí, že žádný z pedagogů neoznačil možnost služby pouze rodičům, na rozdíl od skupiny respondentů rodičů, kteří tuto možnost označili v 7 %.

Na základě získaných informací z dotazníkového šetření byly ověřovány stanovené hypotézy.

Hypotéza H 1: Předpoklad, že zkoumaná věta: „Poskytování předškolního vzdělávání je podle školského zákona veřejnou službou“ je chápána a vysvětlována různě - *se nepotvrdil*

Z odpovědí dotazovaných respondentů ve všech skupinách vyplývá, že většina dotázaných chápe pojem „předškolní vzdělávání poskytované mateřskou školou je veřejnou službou“ ve smyslu, jak je formulován ve školském zákoně.

Hypotéza H 2: Předpoklad, že se shodují názory odborníků a předškolních pedagogů na zkoumaný problém - *se potvrdil částečně*

Odborná veřejnost, jak již bylo zmíněno, chápe pojem „poskytování předškolního vzdělávání mateřskou školou jako veřejnou službu“, v širších souvislostech. Pedagogové naproti tomu jako celek se k otázce vyjadřují spíše z hlediska praxe, proto jejich odpovědi nejsou tak vyčerpávající jako u odborné veřejnosti. Zásadního rozporu však mezi nimi a odborníky není. Avšak ne všem pedagogům je v těchto otázkách jasno, jak ještě bude dále uvedeno. Někteří z nich odmítají ve vztahu k mateřské škole pojem služba jako takový, zatímco žádný z odborníků proti tomuto neměl námitek. Dle mého názoru se v tomto směru odpovědi obou skupin přece jen liší, a proto nemohu tuto hypotézu považovat za zcela potvrzenou.

Hypotéza H 3: Předpoklad, že se liší názor předškolních pedagogů a rodičů dětí navštěvujících mateřskou školu - *se nepotvrdil*

Názor obou skupin zkoumaných respondentů na pojem „poskytování předškolního vzdělávání mateřskou školou jako veřejnou službu“, je v zásadě shodný.

Je tedy shodně vnímán jako služba poskytovaná, dostupná a dosažitelná široké veřejnosti, spolupracující s rodiči, zajišťující vzdělávání a jako pomoc zaměstnaným rodičům

Formulace předmětného pojmu je u rodičovské veřejnosti však více specifikována. Rodiči je vnímán také z pohledu obsahu činnosti - zajišťování odborného pedagogického vedení dětí, příprava dětí pro vstup do školy. Neznamená to však, že by rodiče měli přesnější představu o tomto pojmu než pedagogové. Jde spíše o úhel pohledu. Pedagogové vědí, že bez příslušné kvalifikace by své povolání vůbec nemohli vykonávat, proto všichni necítí potřebu zmiňovat zvlášť odborné pedagogické vedení dětí jako znak veřejné služby. Podobné je to s přípravou dětí pro vstup do školy. Pro pedagogy je to přirozená součást jejich práce, jedním z jejich úkolů, které tedy celkem logicky zahrnou pod pojem vzdělávání dětí.

4.12 Diskuse

Dotazníkové odpovědi všech skupin respondentů nabídly mnoho zajímavých, podnětných a mnohdy překvapivých připomínek, názorů a zjištění.

Jedno ze zjištění nutící k zamyšlení je, že velmi malé procento rodičů má povědomí o existenci Rámcově vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání a jeho aplikaci ve školních vzdělávacích programech. Vzhledem k tomu, že v RVV PV je přímo uvedeno: „*Umožnit rodičům účast na tvorbě programu školy i na jeho hodnocení*“, (RVP PV s.44) dokazuje, že mateřské školy v tomto případě program neplní. K tomu je však třeba uvést, že důvodem mohou být nejen nedostatky v práci školy, ale také to, že rodiče pouze neznají odborný termín, anebo se o tyto otázky příliš nezajímají.

Problémem zůstává, zda je možno ovlivnit tuto neznalost, či ne. Nabízí se odpověď či řešení v podobě snahy větší zainteresovanosti samotných mateřských škol v propagaci obsahu své činnosti.

Tak jak zaznělo v odpovědi jednoho z odborníků: „*K profesionálnímu výkonu dnešní doby patří i dobře zvládnuté public relations, je třeba průběžně dávat o sobě vědět a zákazníky ubezpečovat o své kvalitě a prospěšnosti.*“ (Hřebecký)

To, jak je mateřská škola chápána, zda jako služba poskytující předškolní vzdělávání nebo jako jen „hlídání“ dětí, „připravování dětí na školu“, je výhradně věcí každého pracovníka mateřské školy, jeho profesionality, a také toho s jakou dosaženou úrovní jednotlivých kompetencí děti mateřskou školu opouštějí.

Za alarmující považuji názory těchto rodičů: „*ke školství jako takovému mě nebaví se vyjadřovat. Pedagogové chtějí stále víc za mň*“, nebo „*snad učitelky v MŠ nebudou pouhými „hlídačkami a herními parťáky mých dětí, ale že se zde dítě skutečně také něčemu pozitivnímu a hodnotnému naučí*“ Tyto názory mohou svědčit i o tom, že v některých mateřských školách není spolupráce s rodiči na patřičné úrovni. K tomu uvádím jeden z názorů dokreslující situaci: „*Jako rodič jsem třeba nikde neměla možnost seznámit se s tím, podle jakého ŠVP školka pracuje, co je jeho obsahem a co tedy mohu jako rodič po zaměstnancích školek, resp. po zřizovateli požadovat.*“

Vhodná propagace své činnosti je povinností každé mateřské školy. Být otevření všem možnostem spolupráce na všech úrovních, umět reagovat na případné změny, které mohou významnou měrou přispět k zvýšení úrovně mateřské školy. Tak jak zaznělo v odpovědích některých rodičů: „*rodiče by měli mít možnost vyjádřit otevřeně svou spokojenost či případnou nespokojenost s poskytováním této služby. To se také často neděje, protože rodiče ve strachu, aby nepřišli o místo ve školce pro mladšího sourozence, mají obavu kritizovat věci, které jim vadí.*“

„*Pokud je tedy MŠ brána jako veřejná služba, měla by se v první řadě zajímat o to, co chtějí rodiče a pokusit se zrealizovat požadavky těchto rodičů (v dané lokalitě).*“

Tento názor dokazuje nepřesné chápání mateřské školy jako služby pouze rodičům. Je však také službou dětem – aby se v životě uplatnily - i státu - aby každá generace dosáhla odpovídajícího vzdělání.

V rámci vyhodnocování dotazníkového šetření se objevila další skutečnost, která souvisí s naplňováním obsahu pojmu veřejná služba v její šíři a dostupnosti za stejných podmínek všem. V mnoha názorech zazněla kritika poskytování této služby mateřskými školami v současné situaci, kdy poptávka značně převyšuje nabídku. Zejména na

neumístění dětí do mateřské školy tedy neumožnění všem stejně využít tuto veřejnou službu státem nabízenou a poskytovanou.

Pro mnoho rodičů je tento problém velmi palčivý. Jeden z názorů za všechny: *„státní mateřské školky, které jsem při hledání předškolního zařízení pro svou dceru navštívila, mi takovou službu ani v jednom případě nenabídly (Nabídnout je mimochodem špatné slovo, já jsem se o tuto službu zoufale ucházela v mylné naději, že na ni mám nárok.). Ve všech mě přímo či nepřímo odrazovali od podání přihlášky (čerstvě tříleté dítě bylo v poradnících zcela na konci) z důvodu nedostatečné kapacity“*

Výše uvedená kritická výtka dostupnosti mateřských škol by měla však spíše směřovat především ke zřizovatelům, protože tyto problémy samotné mateřské školy vyřešit nemohou.

Ráda bych ještě upozornila na jednu skutečnost, jak velké procento (téměř 6 %) pedagogických pracovníků vnímá negativně pojem „veřejná služba“ v souvislosti s činností mateřské školy a vyjádřili nesouhlas s pojmem služba. U některých jsem zaznamenala následující reakce: *„znamená pro mě ponížení“, „tato formulace navozuje spíše dojem nějaké sociální služby“, „připadá mi pro poslání mateřské školy degradující“, „znamená jen představu hlídání, poskytování služby, že je dítě v bezpečí“, „přirovnala bych to k prádelně, čistírně, hlídací agentuře a jiné a to opravdu předškolní vzdělávání není“, „služba jako sloužit snižuje kredit a autoritu učitelů, je to jako hlídání dětí nikoliv jejich výchova a vzdělávání.“*

Toto vyjadřuje malé sebevědomí pedagogů, kteří si zvolili zaměstnání, aniž by uvažovali o podstatě tvrzení, že pokud někoho někdo vzdělává, vždy poskytuje službu. Z toho jednoznačně vyplývá neznalost a nepochopení obsahu a významu pojmu „poskytování vzdělávání jako veřejná služba“ některými pedagogy a také nepochopení smyslu výchovy a vzdělávání. Můžeme se domnívat, že pedagogové nadřazují školu – a tedy i sebe - nad rodiče a nad to, co vlastně dělají. Od toho je už jen krůček k pocitu, že rodiče nevnímají jako partnery I z toho mohou vyplývat již zmíněné kritické názory některých rodičů.

Pokud budou pedagogové takto vnímat tento pojem, či své postavení ve společnosti, nemohou pak být plnohodnotným odborným partnerem v očích veřejnosti.

Takové postoje a přístupy rozhodně nepřispívají ke zvýšení prestiže a úrovně mateřských škol, které v současné době ve značné konkurenci jiných organizací zabývajících se péčí o děti předškolního věku, bojují o své jednoznačné postavení ve vzdělávací soustavě a společnosti.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo zjištění, jak je odborníky, pedagogy a rodiči dětí navštěvujících mateřskou školu chápána věta uvedená v Rámcově vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání: *„poskytování předškolního vzdělávání podle tohoto zákona je veřejnou službou.“*

Teoretická část byla zaměřena na přiblížení a objasnění pojmu služba, kdy a za jakých podmínek pak můžeme hovořit o veřejné službě. Mezi veřejné služby, které stát pro své občany zajišťuje, resp. garantuje nebo i poskytuje, je zařazeno i předškolní vzdělávání.

Dále pak v historickém náhledu je přiblížen vývoj předškolní výchovy a vzdělávání až do současnosti. V závěru teoretické části je poukázáno na postavení současné mateřské školy z hlediska pojmu veřejná služba.

V praktické části výzkumným šetřením, realizovaným prostřednictvím dotazníků, bylo zjišťováno, jak je odborníky, předškolními pedagogy a rodičovskou veřejností chápána věta formulovaná v rámcově vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání: *„poskytování vzdělávání podle školského zákona je veřejnou službou.“*

Na základě získaných informací z dotazníkového šetření bylo zjištěno, že v zásadě všechny skupiny respondentů chápou tuto formulaci. Rozdíl je pouze v jeho interpretaci a úhlu pohledu. Odborníky je chápán přesněji a v širších souvislostech z hlediska teoretického i praktického. Rodiči i pedagogy je shodně vnímána jako služba poskytovaná, dostupná a dosažitelná široké veřejnosti, spolupracující s rodiči, zajišťující vzdělávání a jako pomoc zaměstnaným rodičům. Rodiči je dále vnímána z pohledu obsahu činnosti a zajišťování odborného pedagogického vedení dětí.

Na základě odpovědí některých rodičů je ale nutné konstatovat, že v určitých případech je chápána nepřesně. Tedy jako „nárok“ rodičů. Nikdo z těchto rodičů si však neuvědomuje, že předškolní vzdělávání není povinné. Rodiče jsou odpovědní za výchovu dítěte, ale nikde není stanoveno, že dítě musí navštěvovat mateřskou školu.

Závěrem lze shrnout, že většina pedagogů i rodičů, jak bylo výše uvedeno, charakterizovala školu jako veřejnou službu tím, že je poskytovaná a dostupná široké veřejnosti. Mnohem méně pak uvedlo vzdělávání dětí. I když právě to je z hlediska smyslu a poslání školy nejdůležitější. Škola není jen institucí, ale v pojetí školského

zákona je chápána jako *činnost* spočívající v poskytování vzdělání. Respektive je institucí zřizovanou společností (státem, krajem, obcemi) právě pro poskytování veřejné služby vzdělávání, které je vlastní náplní této služby. Proto je zarážející, že málo pedagogů uvedlo v charakteristice pojmu právě vzdělávání. Myslím, že znalost pojmu veřejné služby z hlediska institucionálního je důležitá, ale stejně významná, zejména pro pedagogy, je znalost smyslu a poslání školy, toho proč škola jako instituce veřejné služby vznikla a existuje. Tedy školy jako činnosti dané školským zákonem, ale i rámcovým a školními vzdělávacími programy.

Avšak pro převážnou část pedagogů je spojen spíše s pohledem institucionálním, než ve smyslu poskytování vzdělávání. Dostatečně si neuvědomují, že škola jako instituce a škola jako činnost jsou dvě strany jedné a téže mince a nelze je od sebe odtrhnout.

Je tedy patrné, že pedagogičtí pracovníci nemají v těchto souvislostech širší povědomí a znalosti o obsahu školského zákona a jeho ustanoveních. Domnívám se proto, že těmto otázkám by měla být věnována větší pozornost. Jak při přípravě pedagogických pracovníků, tak i při jejich dalším vzdělávání.

To je důležité nejen pro pedagogy, ale také pro rodiče. Mají-li skutečně participovat na práci školy, musí také být obeznámeni s jejím školním vzdělávacím programem, s cíli, kterých chce škola při vzdělávání dětí dosáhnout. Zde v mnohém záleží na práci školy a jejím vztahu k rodičům. Ukazuje se však, že v mnoha mateřských školách jsou v tomto ohledu značné rezervy.

Jistě nikdy nedosáhneme ideálního stavu, kdy rodiče vybaveni dobrou znalostí školního vzdělávacího programu budou ruku v ruce se školou postupovat jednotně při výchově a vzdělávání dětí. Ale je nutné se k tomuto ideálu co nejvíce přibližovat a v tom podle mého názoru musí škola udělat vždy první kroky. Být aktivnější. Většina rodičů, a to mohu potvrdit i z vlastní zkušenosti, zájem o vzdělávání a výchovu svých dětí má. Zde je ještě velký prostor pro zkvalitnění práce škol. Zvyšovat tak prestižnější postavení mateřských škol v očích veřejnosti.

Za zmínku ještě stojí, že mnoho připomínek, názorů a podnětů, zejména ze strany rodičů, bylo o uskutečňování naplnění (či spíše o nenaplnění) obsahu pojmu „veřejná služba“ v praxi. Ale to by již bylo předmětem jiné diplomové práce.

Závěrem lze tedy konstatovat a i z odpovědí rodičů vyplynulo, že mateřské školy mohou mít různého zřizovatele. Ty, které vznikají za státem stanovených podmínek na základě školského zákona a z něho vyplývajících předpisů a nařízení, jsou zapsány ve školském rejstříku, čímž získávají bez ohledu na zřizovatele možnost získání dotací, ať už ze státního rozpočtu či evropských fondů či jiných veřejných zdrojů. Zajišťují předškolní vzdělávání podle zákonem stanoveného dokumentu – Rámcově zadělávacího programu pro předškolní vzdělávání, na jehož základě jsou povinny vypracovávat školní výchovně vzdělávací programy. Prostřednictvím nich je tak zajištěno plnění vývojových, kognitivních, sociálních a emocionálních potřeb dětí předškolního věku s důrazem na respektování vývojových specifik dětí v plné míře. Podléhají také kontrole České školní inspekce.

Teprve při splnění těchto podmínek, lze říci, že poskytují veřejnou službu při zabezpečování vzdělávání podle školského zákona, jehož rozsah a úroveň garantuje stát. Kvalita a potřebná úroveň vzdělávání je i v jeho zájmu. Stále platí i to, že ve vzdělání a výchově má lidstvo nástroj řízení a určité kontroly účinnější, než mechanismy zákazů a příkazů daných předpisy a zákony.

Ostatní zařízení pro děti předškolního věku, nesplňující výše zmíněné podmínky, nejsou institucemi poskytujícími vzdělávání jako veřejnou službu ve smyslu školského zákona.

Nakonec bych ráda podotkla, že každý, kdo vstupuje do světa dítěte, by měl mít na paměti, že každé přichází na tento svět otevřené, připravené objevovat nové a neznámé. Jaký potenciál bude do něj vložen, vrátí se nejen každému z nás, ale i celé společnosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ADÁMKOVÁ,P., *Právní regulace a financování školství, vědy a výzkumu*, disertační práce, 2008/2009
- BEČVÁŘOVÁ,Z., *Současná mateřská škola a její řízení*, Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-537-7
- BĚLINOVÁ,L. a kol., *Pedagogika předškolního věku*, Praha: SPN, 1980
- BENČO,J., *Verejný sektor a veřejné služby*, Kunovice: Evropský polytechnický institut, s.r.o., 2005.185s. ISBN 80-7314-063-2
- CACH, J., *Výchova a vzdělávání v českých dějinách I*, Praha: SPN, 1988
- CACH, J. a kol., *Výchova a vzdělávání v českých dějinách II*, Praha: SPN, 1989
- ČAPKOVÁ,V., *Dějiny teorie a praxe výchovy dětí předškolního věku do konce 18.století*, Praha: SPN,1980
- GAVORA,P., *Úvod do pedagogického výzkumu*, Brno:2000, Paido, ISBN- 80-85931-79-6
- HALÁSEK, D., *Standardizace veřejných služeb*, Ostrava: VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2004. ISBN 80-248-0685-1.
- HELLUS, Z., *Dítě v osobnostním pojetí*, Praha: Portál, 2004, ISBN 80– 7178- 888-0
- CHLUP,O., *Mateřská škola – Sborník přednášek o škole mateřské*, Praha: Nákladem svazu učitelů škol mateřských, 1928
- JARNÍKOVÁ,I., *Školy mateřské jejich význam a organizace, jakož i úřední předpisy*, Praha: České grafické unie, 1926
- KOLLÁRIKOVÁ,Z.,PUPALA, B., *Předškolní a primární pedagogika*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-585-7.
- KOŤÁTKOVÁ, S., *Dítě a mateřská škola*, Praha: Grada: 2008, ISBN 978-80-247-1568-1
- MIŠURCOVÁ,V.,BĚLINOVÁ, L., *Z dějin předškolní výchovy*, Praha: SPN, 1980

- MIŠURCOVÁ,V.,ČAPKOVÁ,D.,MÁTEJ,J., *Úvod do dějin předškolní pedagogiky*, Praha: SPN,1987
- MIŠURCOVÁ,V., *Materiály k dějinám předškolní pedagogiky IV*, 2.část, Praha: Ústřední ústav pro vzdělávání pedagogických pracovníků,1975
- MAŇÁK,J.,ŠVEC,V., *Cesty pedagogického výzkumu*, Brno: 2004, Paido, ISBN 80-7315-078-6
- MIŠURCOVÁ, V., *Dějiny teorie a praxe výchovy dětí předškolního věku v 19. a 20. století*, Praha: SPN, 1980
- POMAHAČ, R., *Průvodce veřejnou správou*, Praha: ISV nakladatelství, 1999, ISBN 80-85866-42-0.
- PRUCHA,J., *Přehled pedagogiky*, Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-399-4
- PRŮCHA,J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., *Pedagogický slovník*, Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-579-2
- PŮČEK,M., a kol., *Měření spokojenosti v organizacích veřejné správy – soubor příkladů*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2005, 105 s. ISBN 80-239-6154-3
- REKTOŘÍK,J., ŠELEŠOVSKÝ, J. a kol., *Kontrolní systémy veřejné správy a veřejného sektoru*. Praha: Ekopress 2003. ISBN 80-86119-72-6, 212 s.
- REKTOŘÍK,J. a kol., *Ekonomika a řízení odvětví veřejného sektoru*. 1. vyd. Praha: Ekopress, s.r.o., 2002, 264 s. ISBN 80-86119-60-2
- SMOLÍKOVÁ,K. a kol., *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*, Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2006, ISBN 80-87-000-00-5
- SVOBODA, J., NEZVALOVÁ D., a kol., *Řízení kvality*, Praha: SŠM, Ústav výzkumu a rozvoje školství, 1999
- VESELÝ,A., KALOUS, J., *Vzdělávací politika jako vědní obor. In: Teorie a nástroje vzdělávací politiky*, Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, ISBN 80-246-1261-5,
- VRÁNA,S., *Česká mateřská škola do nového údobí*, Brno: Ústřední učitelské nakladatelství, 1946, Publikace č.1583-136

WALTEROVÁ,E., *Kurikulum - Proměny a trendy v mezinárodní perspektivě*, Brno: Masarykova universita, 1994, ISBN 80 -210-0846-6

ZEMAN, P., a kol., *Ekonomika a financování škol*, Praha: SVVP, 2007

Časopisy a odborné publikace:

Časopis učitelek škol mateřských, ročník IX, číslo 5.a 6, Praha 1919

Předškolská výchova, Ročník LIV, November,1999/2000

Předškolská výchova ročník LV, 2005

Odbor statistik rozvoje společnosti, Dlouhodobý vývoj předškolního vzdělávání v České republice, Praha: Český statistický úřad, 2008

RAABE, s.r.o, Řízení mateřské školy, 2009

RAABE, s.r.o, Mateřská škola jako vzdělávací instituce, Mateřská škola a právo, 2009

Zákony, legislativní zdroje, pokyny:

Listina základních práv a svobod

Úmluva o právech dítěte

Ústava České republiky

Vyhláška č.14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání

Vyhláška č. 17/2005 Sb., o podrobnějších podmínkách organizace České školní inspekce a výkonu inspekční činnosti

Vyhláška č. 492ú2005 Sb., o krajských normativech

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školní zákon)

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Internetové zdroje:

Juristic [online]. 2004 [cit. 2010-02-24]. Veřejná služba a systémy veřejné služby. Dostupné z WWW: <<http://spravni.juristic.cz/514416>>.

PPPCENTRUM [online]. c2010 [cit. 2010-01-28]. Slovníček základních pojmů PPP.

Dostupné z WWW:

<<http://www.pppcentrum.cz/index.php?cmd=page&lang=cs&id=1190>>.

Www.uiv.cz : (<http://www.uiv.cz/clanek/713/1806>) [online]. 2010 [cit. 2010-01-15].

ÚIV. Dostupné z WWW: <www.uiv.cz>.

WIKIPEDIA [online]. c2010, 6. 3. 2010 [cit. 2010-01-18]. Služba. Dostupné z WWW:

<<http://cs.wikipedia.org/wiki/Slu%C5%BEba>>.

ABC slovník cizích slov [online]. c2005-2006 [cit. 2010-02-23]. Pojem akontabilita.

Dostupné z WWW:

<<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/pedagogicka-akontabilita>>.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 Dotazník pro pedagogické pracovníky

Příloha č. 2 Dotazník pro rodiče

Dotazník pro pedagogické pracovníky

Vážená paní učitelko,

Prosím Vás o zodpovězení několika otázek v následujícím dotazníku.

Jsem studentkou 5.ročníku Pedagogické fakulty UK oboru předškolní pedagogika (dálkové studium) a pracuji nyní na diplomové práci " Mateřská škola jako veřejná služba". Informace získané z Vašich odpovědí budou sloužit jako podklad pro vypracování této diplomové práce. Ujišťuji Vás, že je dotazník anonymní.

Děkuji Táňa Hampejsová
studentka PedF UK

1. Víte, že probíhá školská reforma a v roce 2004 byl vydán nový školský zákon?
2. Víte, že v souvislosti s tímto zákonem byl vydán Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání?
3. V tomto programu je formulace : „Poskytování předškolního vzdělávání je podle školského zákona veřejnou službou“
Zkuste vyjádřit, co pro Vás tento pojem znamená:
4. Dovedli byste charakterizovat komu má Mateřská škola sloužit?

Dotazník pro rodiče

Vážení rodiče,

Prosím Vás o zodpovězení několika otázek v následujícím dotazníku.

Jsem studentkou 5.ročníku Pedagogické fakulty UK oboru předškolní pedagogika (dálkové studium) a pracuji nyní na diplomové práci " Mateřská škola jako veřejná služba". Informace získané z Vašich odpovědí budou sloužit jako podklad pro vypracování této diplomové práce. Ujišťuji Vás, že je dotazník anonymní.

Děkuji Táňa Hampejsová
studentka PedF UK

1. Víte, že probíhá školská reforma a v roce 2004 byl vydán nový školský zákon?
2. Víte, že v souvislosti s tímto zákonem byl vydán Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání?
3. V tomto programu je formulace : „Poskytování předškolního vzdělávání je podle školského zákona veřejnou službou“
Zkuste vyjádřit, co pro Vás tento pojem znamená:
4. Dovedli byste charakterizovat komu má Mateřská škola sloužit?